

MARKO ANDRIJIĆ

Kronologija narodnooslobodilačke borbe i mornarice NOVJ na području Južne Dalmacije

Konfiguracijom terena i tradicijom život stanovništva južne Dalmacije oduvijek je upućen na more. More povezuje uski obalski pojas od Neuma do Sutorine s poluotokom Pelješkom i otocima Korčulom, Lastovom, Mljetom, te Koločepom, Lopudom, Šipanom, Jajklijanom i ostalim elafitskim otocima. Povezuje ih međusobno sa kopnenim dijelom subregije i samim gradom Dubrovnikom, kao političkim, administrativnim, ekonomskim, kulturnim i tranzitnim centrom južne Dalmacije. More je oduvijek ovo područje povezivalo sa svijetom. Život čovjeka tu je sudbinski povezan s morem. Tako je bilo i u najnovijoj povijesti, za vrijeme narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije 1941—1945. godine. Tada je i opasnost došla morem.

Talijanski je okupator 1941. došavši morem s druge obale Jadrana, okupirao, a zatim i anektirao dio južnodalmatinskog područja (otoke Korčulu i Mljet, dok je Lastovo od 1918. bilo pripojeno Italiji, a istočni dio Konavala pripojen je talijanskoj marionetskoj tvorevini Kraljevini Crnoj Gori). Makar je dubrovačko područje s Pelješkom formalno pripalo tzv. Nezavisnoj državi Hrvatskoj (NDH), stvarni gospodari i na tom području bili su talijanski fašisti.

I za nove je okupatore more ovdje imalo prvorazredno značenje.

Prema organizacijskoj shemi talijanske ratne mornarice od travnja 1941. (nakon aprilskog rata, sloma i okupacije Kraljevine Jugoslavije), Dalmacija je činila posebnu vojno-pomorsku komandu. Pored Zadra, Šibenika, Ploča i Tivta, Mornaričke komande bile su u Dubrovniku i Lastovu. U Dubrovniku je bila i Lučka pomorska komanda (osim toga u Obrovcu, Omišu, Makarskoj, Metkoviću, Hvaru i Supetru na Braču).

Talijanske pomorske snage na istočnoj obali Jadrana dijelili su se na Marifiume (sjeverni Jadran) i Maridalmaciju (južni Jadran). Na području južne Dalmacije bila su stacionirana dva samostalna odreda ratne mornarice. Samostalni odred na Lastovu imao je 4, a u Gružu tri minolovca.

Prema organizacijskoj shemi Mornarice NDH postojala su tri lučka zapovjedništva: u Crikvenici, Makarskoj i Dubrovniku (Gružu). Ova lučka zapovjedništva su pod svojom upravom imala lučka poglavarstva u Trpnju, Orebiću i Dubrovniku, a ova pak lučke postaje (pored onih u sjedištu poglavarstva).

Postaje su bile u Trpnju i Dračama, Orebiću i Trsteniku, te u Dubrovniku i još u Stonu, Slanom, Šipanu, Lopudu, Zatonu i Cavtatu.¹⁾ Naravno krajevi anektirani Italiji prema Rimskim ugovorima od svibnja 1941. godine nisu potpadali pod jurisdikciju vlasti NDH (Korčula i Mljet). U lukama južne Dalmacije, po kanalima i obalnom moru bio je veoma živ pomorski promet okupatorskih i kvislinških i trgovačkih brodova. Često su se prevozile trupe, ratni materijal i oprema i razna druga roba. Naročito veliki promet bio je u lukama Dubrovnika (Gružu) i Korčule. Treba napomenuti da je Pelješkim kanalom išao glavni pomorski put sa sjevera prema jugu, dakle iz Jadrana prema Sredozemlju, posebno u pravcu Grčke i Turske i obratno. Pored talijanskih, tim plovnim putem išli su mnogi njemački brodovi, koji su pored ratnog materijala prenosili i razne rude i drugi strateški materijal za svoju ratnu industriju. Zbog toga su okupatori poduzeli veoma opsežne mjere osiguranja plovnog puta. Bile su postavljene mnoge morske mine. Njih je bila postavila i Kraljevina Jugoslavija pred izbijanje rata, a sada i talijanske vojne vlasti. Izbjeći minska polja moglo se samo uz navigacijske karte koje su imali okupatori i njihovi kvislinzi. Na taj način oni su se pokušali osigurati od dolaska savezničke u prvom redu engleske ratne flote iz Sredozemlja. Pored ratnih brodova plovne putove su kontrolirale mnoge baterije obalske artiljerije smještene na svim ključnim točkama plovnog puta od Molunata do zapadnog rta otoka Korčule. Poseban značaj za plovību ovim morskim putevima, imala je neposredna blizina Boke Kotorske, najvažnije baze ratne mornarice na istočnoj obali Jadrana. Tu su uvijek bili stacionirani mnogi ratni brodovi, spremni da u svakom trenutku isplove na borbeni zadatak. Za redovno kontroliranje morskih plovnih puteva, Talijani su bivši jugoslavenski parobrod »Sitnica« rekonstruirali u ratni brod i dali mu ime »Curzola« (Korčula). Taj brod su kasnije partizani nazvali »Šara« zbog mnogobrojnih boja kojima je bila išarana oplata broda radi lakšeg kamufliranja. »Šara« je redovito pratila konvoje trgovačkih transportnih brodova, patrolirala, šetajući Pelješkim kanalom i obalnim morem, kako bi onemogućila svaki ne-

¹⁾ Dr Jovan Vasiljević: Mornarica NOVJ, prilozi 5 i 6, Bg 1972. god.

kontrolirani promet morem s Korčule, Pelješka, i drugih područja. Patroliziranje »Šare« postalo je intenzivno naročito od proljeća 1942. godine kad su Talijani otkrili da partizani s Korčule održavaju redovitu pomorsku vezu preko Pelješka i Hvara sa biokovskim primorjem.

Pored brodova, plovne putove su kontrolirali i avioni, prvenstveno iz susjednih aerodroma: u Mostaru, Zemunik, Sinju i Tivtu, te iz hidrobase u Divuljama kod Splita i na Lastovu, a naravno i iz udaljenijih baza, naročito u Italiji. Ta kontrola bila je efikasna po danu i lijepom vremenu. To, uostalom, i nije puno zabrinjavalo partizane, jer oni i tako u to vrijeme nisu išli na more već uglavnom po noći i po lošem vremenu, radi manje vjerojatnosti susreta s neprijateljem. Ako su se upuštali u akciju po danu, onda su uvijek na more sa sobom nosili mreže i ostali ribarski pribor, kako bi se u slučaju kontrole mogli legitimirati kao ribari.

II

Već prvih dana ustanka, a na poziv CK KPJ i CK KPH, partijske organizacije Dubrovnika, otoka Korčule i Pelješka, pod veoma teškim uvjetima, prebacuju omladince, borce i kurire, kao i poštu i hranu običnim ribarskim barkama na vesla ili motornim čamcima s otoka na poluotok ili na kopno. U održavanju prvih partizanskih veza naročito su se istakli neki članovi Partije koji su svoje barke imali u Rasohi na sjevernoj strani otoka Korčule i u Lovištu na zapadnom dijelu Pelješka.

Partizanskom pomorskom vezom bilo je lakše uspostaviti kontakte s partijskim rukovodstvima u susjednim područjima, jer je morem ipak bilo mnogo lakše izbjeći neprijateljskoj kontroli, nego na kopnu. Već ljeti 1941. godine morem su uspostavljeni kontakti s partijskim i partizanskim rukovodstvom u biokovskom primorju, te s rodoljubima na Lastovu. Vezu s Lastovom je uspostavila partijska organizacija iz Lumbarde na Korčuli. Razvojem ustanka i oružane borbe te veze će se neprekidno jačati, suradnja intenzivirati

i produbljavati. Preko Pelješka i Korčule išla je i veza koja je povezivala Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju u Splitu sa partijskom organizacijom u Dubrovniku. Tim putem su u Dubrovnik išli instruktori PK (I. Amulić, P. Grubišić, i M. Bilobrk) da bi pomogli dubrovačkoj partijskoj organizaciji u pokretanju ustanka, a isto tako su se na Korčulu sklanjali splitski skojevci i partijci članovi bombaških grupa, nakon što je za njima bila raspisana potjera poslije izvršenih bombaških akcija na talijanske fašiste u Splitu.

Partizanskom vezom je preko otoka Korčule, gdje se sklonio pred ustaškom potjerom išao u Split sekretar OK KPH za južnu Dalmaciju. Nakon obnovljenih partijskih zadatka on se istim putem vratio natrag. Veza je funkcionirala besprijekorno. No, ubrzo je sklanjanje pred okupatorskim i kvislinškim vlastima preraslo u ekonomske i oružane akcije partizana.

Polovicom travnja 1942. godine grupa od 14 biokovskih partizana, da bi izbjegla neprijateljskoj akciji čišćenja terena u sklopu ofenzive na Biokovo, prebacila se čamcem s rta Višnjica kod Ploča na poluotok Pelješac i uspostavila vezu s pelješkim ilegalcima. Biokovski su partizani, zajedno s Pelješčanima napali financijske kasarne u Dračama, Janjini i Crkvicama. (Iz posljednje su digli svo oružanje). Nakon nekoliko dana i uspješno obavljenih navedenih akcija, ponovo su se čamcima prebacili na kopno podno Biokova, a da od neprijatelja nisu bili otkriveni. Kotarski komitet KPH otoka Korčule u dogovoru s Pokrajinskim komitetom KPH za Dalmaciju razradio je plan upućivanja dobrovoljaca u partizanske jedinice na kopno, jer se tada smatralo da na otocima zbog ograničenog prostora, nema uvjeta za stvaranje većih partizanskih jedinica. Dogovorene su 2 paralelne veze. Jedna je išla preko Splita redovnom parobrodskom linijom iz Vele Luke, a druga od uvale Rasohi na sjevernoj strani otoka Korčule, preko Lovišta na Pelješcu i Bogomolja na Hvaru, a odatle preko makarskog primorja na Biokovo. Parobrodom »Bakar« preko Splita je otišlo u Mosorski odred desetak Blačana i Velolučana u lipnju 1942. godine. Od srpnja 1942. sve do kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine partizanskom vezom od Rasohi preko Pelješka i Hvara, u grupama po 15—20 dobrovoljaca prebačeno je ukupno 514 Korčulana u partizanske jedinice na kopno. Ovom vezom išli su u oba pravca kuriri, terenski radnici, ratni materijal, hrana i ostalo, a da neprijatelj nije nikad otkrio niti spriječio njeno funkcioniranje.²⁾

Noću 1/2. srpnja 1942. kod sela Kudinovići na Pelješcu partizani su napali čamac na jedra u kojemu se nalazio jedan oficir i 4 ta-

²⁾ Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u, izd. Vojno istorijski institut Beograd, tom VIII, knj. 1, str. 594. Bg 1959. U daljnjem tekstu — Zbornik.

lijanska financa na putu iz Trpnja za Drače. Oficir je ubijen, a 1 financ ranjen.

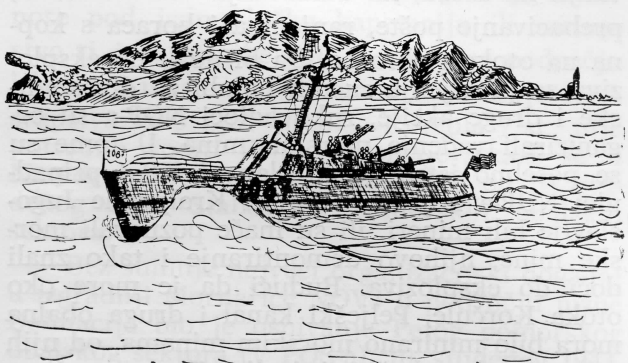
Potkraj istog mjeseca (29. VIII 1942) izvršena je sabotaza na svjetioniku Sestrice u Pelješkom kanalu, što je znatno otežavalo saobraćaj tim veoma prometnim plovnom putem.³⁾

Na izlasku iz Velelučkog zaljeva na otoku Korčuli napala je 11. kolovoza 1942. čamcem grupa partizana iz Vele Luke i Blata m/jedrenjak »Dux« koji je prevezio rekvirirano ulje. Brod je doveden do uvale Zaklopatica gdje je veća količina ulja bačena u more, a manji dio sakriven za potrebe Korčulanskog partizanskog odreda.⁴⁾

Pelješka partizanska četa »Nikola Bojanić« napala je 17. prosinca Orebić i razoružala domobrane, zaplijenivši 27 pušaka, 1 puškomitraljez i veću količinu bombi i municije. Slijedećeg dana uspješno je odbijen pokušaj iskrcavanja talijanskih vojnika s ratnog broda »Curzola«.⁵⁾

Napadi na talijanske ratne brodove nastavljaju se i u 1943. godini. Tako su 18. siječnja korčulanski partizani napali ratni brod m/b MB—23,⁶⁾ a 15. ožujka grupa boraca Korčulanskog partizanskog odreda otvorila je mitraljesku vatru s obale kod mjesta Babina na sjevernoj strani otoka Korčule na ratni brod »Curzola«, kojom prilikom je ranjen 1 mornar. Za odmazdu slijedećeg dana je protupartizanski brod i jedan motorni čamac tukli su mjesto Babinu minobacačem i mitraljezom.⁷⁾

Ovdje su nabrojene samo neke akcije koje su na okupatorske i kvislinške plovne objekte izvršili partizani na području južne Dalmacije. Kako su učestali napadi i partizanske akcije u cijeloj Dalmaciji, (a naročito u podbiokovskom primorju) talijanska Vojno-pomorska komanda za Dalmaciju bila je prisiljena 10. travnja 1943. izdati Uputstvo za borbu protiv partizana na moru. U Uputstvu se objašnjavaju ciljevi partizanskog ratovanja, sredstva, kako se vodi gerila na moru, napadi na plovna redstva, luke, uređaje i druge pomorske objekte te se preporuča budnost, nadzor nad saobraćajem i ribolovom, povećanje obavještajne službe i obrana objekata, zabranjuje promet s otocima i nalaže sakupljanje brodova na jednom mjestu. Na području južne Dalmacije bile su određena mjesta gdje su se trebale sakupiti sve lađe radi lakše kontrole. U nadležnosti lučkih vlasti Metković bila su mjesta: Trpanj, Drače, Ston Veliki i Mali i Neum; Korčula, V. Luka i Orebić, Gruž, Porto di mezzo(?), Gruž, Dubrovnik, Mlini, Cavtat, Trsteno, Biševo, Orašac, Duljevica, Zaton i Štikovica; Lastovo.⁸⁾ Ovim aktom talijanske okupatorske vlasti priznaju partizanski rat na Jadranskom moru, koji im je već dotad nanosio ogromne štete u ljudstvu i plovnim objektima i primorao ih na poduzimanje najoštrijih mjera represalija.

III

Nakon mnogobrojnih akcija na moru protiv neprijatelja počela je izgradnja partizanske ratne mornarice, čiji je početak naređenje Vrhovnog komandant NOV i POJ od 18. prosinca 1942. Štabu IV operativne zone Hrvatske o formiranju sekcije za ratnu mornaricu pri štabu zone i njenim zadacima.⁹⁾ Blizina Podgore i podbiokovskog primorja koji je kolijevka naše Ratne mornarice, imalo je neposrednog odnosa na razvoj akcije na moru i na južno-dalmatinskom području. Zapravo korčulanski i pelješki partizani su stalno kontaktirali s biokovskim partizanima preko makarskog primorja s kojim su održavali redovite pomorske veze. Vidjeli smo da je bilo zajedničkih oružanih akcija protiv neprijatelja. Može se reći da je na području južne Dalmacije partizanska borba na moru prednjačila i bila ispred borbe na kopnu, odnosno borba protiv okupatora na ovom području započela je na moru a kasnije se prenijela na kopno. Naši su borci slobodoljublivi pomorci, ribari i drugi, takoreći odmah po kapitulaciji Jugoslavije i slomu njenih kopnenih i pomorskih snaga 1941. godine otpočeli napade na neprijateljske plovne putove i objekte. Ti prvi napadi vršeni su malim leutima, čamcima na jedra ili vesla, pošto je okupator zaplijenio ili pak stavio pod strogu kontrolu sve plovne objekte, počevši od malih ribarskih čamaca, pa do većih brodova. Zbog toga su izvršeni zadaci bili manjeg opsega i značaja, jer su se svodili na ometanje neprijateljskog snabdije-

³⁾ Kažimir Pribilović: Kronologija događaja iz narodnooslobodilačkog rata na moru, izd. Vojnopomorski muzej Split, str. 8, Split 1972. godine.

⁴⁾ Zbornik, tom VIII, knj. I, str. 524.

⁵⁾ Josip Pleko: Pelješac u narodnooslobodilačkoj borbi, str. 105, St 1972.

⁶⁾ K. Pribilović, nar. djelo, str. 12.

⁷⁾ Zbornik, tom VIII, knj. 1, str. 614; Izvod iz operativnog dnevnika više komande oružanih snaga »Slovenija — Dalmacija« za period srpanj-kolovoz 1942. o napadu partizana na pripadnike i plovne objekte Talijana.

⁸⁾ Isto str. 627; Uputstvo vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 10. IV 1943. za borbu protiv partizana na moru.

⁹⁾ Isto, str. 13; Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 18. XII 1942. Štabu IV op. zone Hrvatske o formiranju sekcije za ratnu mornaricu pri Štabu zone i njenim zadacima.

vanja na moru, na održavanju vlastitih veza, prebacivanje pošte, ranjenika i boraca s kopna na otoke i obratno. Da bi došli do eksploziva za pravljenje ručnih bombi za diverzantske i druge akcije, rukovodioci NOP-a su organizirali vađenje morskih mina. U tome su se posebno istakli neki članovi KP i pripadnici NOP-a koji su u vojsci Kraljevine Jugoslavije bili mineri, ili su inače poznavali morske mine, njihovo demontiranje i tako znali doći do eksploziva. Budući da je more oko otoka Korčule, Pelješki kanal i druga obalna mora bilo minirano morskim minama, od njih su se znali otkaćiti i isplivati na površinu, pa bi ih more izbacilo na kraj. Tako često po minu, odnosno po eksploziv nije ni trebalo ići na more. Ipak to je trebalo raditi veoma oprezno, da okupatori i njihovi doušnici ne primijete. U drugoj polovini 1941. izvršene su neke sabotaze i akcije. Početkom 1942. godine oružana borba dobiva karakter prepadnih akcija. U tom periodu izvedene su i spomenute akcije na području južne Dalmacije.

Prepadne akcije nastavile su se i tokom 1943. godine. Posada m/leuta »Proleter« koji je služio za održavanje veze između Korčule, Pelješca, Hvara i Makarskog primorja 14. travnja 1943. kod južne obale Hvara između Kozje i rta Gomena na Pelješcu napao je neprijateljski konvoj od 7—9 brodova, od kojih je 1 bio naoružan. Zadnji brod u konvoju »Africano« bio je zaustavljen rafalom iz puškomitraljeza. Na nj su se popeli 3 partizana koja su natjerali posadu da pristane na južnoj obali Hvara. Čim je teret s jedrenjaka iskrcan, brod je poliven naftom i zapaljen. Na vijesti o napadu odmah je iz Korčule isplovio brod »Curzola«, ali nakon uspješno izvršene akcije partizani su se već povukli, pa je okupatorska akcija bila zakašnjela.¹⁰⁾

I ova je akcija pokazala da neprijateljski brodovi više nisu sigurni ni kada plove u konvojima i sa naoružanom pratnjom. Istovremeno ovako su uspješne akcije dizali borbeni moral partizanskih boraca koji se nisu ustručavali poduzeti i mnogo veće akcije. One su poduzimane čak u neposrednoj blizini neprijateljskih garnizona, u samim gradovima. Tako je 27. lipnja 1943. godine grupa od 6 korčulanskih partizana zarobila neprijateljski motorni čamac u uvali Samograd blizu grada Korčule.¹¹⁾

Jedna veoma interesantna i osebujna akcija, radi uznemiravanja neprijatelja, izvedena je uoči 1. maja 1943. godine. U čast Prvog maja korčulanski su partizani zapalili splav i otegili je nasred Korčulanskog kanala. U noći se vatra vidjela s obale Korčule, Pelješca, Hvara i sa Biokova. Neprijateljske baterije tokom noći su tukle u buktinju i bezuspješno potrošile mnogo municije.¹²⁾

U teritorijalnom moru južne Dalmacije stradalo je u ovom razdoblju i išlo na dno nekoliko neprijateljskih brodova, bilo zbog

havarije ili akcijom raznih neprijateljskih vojnih snaga. Npr. u vodama Mljeta, 19. travnja 1942, zbog prodora vode, potonuo je borbeni (torpedni) čamac »Uskok« raniji brod Jugoslavenske kraljevske mornarice, koji su Talijani zaplijenili u Šibeniku i nazvali ga »Mas 1 D«, a 10. rujna 1943. njemačka avijacija je potopila jugoistočno od Mljeta torpiljerku »T 8« koju su Talijani pri kapitulaciji stare Jugoslavije zarobili u Boki Kotorskoj.¹³⁾

IV

Uporedo s porastom broja partizanskih akcija, njihovoj učestalosti i težini kojom su neprijatelju zadavani udarci na moru, tekao je i proces izgradnje i organizacionog stvaranja Mornarice NOVJ. Svakako, u tome je jedan od prelomnih momenata bila i kapitulacija Italije 8. rujna 1943. godine kad je veći dio dalmatinske obale bio oslobođen. Iako partizani tom prilikom nisu zaplijenili veće talijanske plovne objekte, relativno je bila slobodna plovidba ribarskih i trgovačkih brodova, koji su dotad bili Talijani zaplijenili ili im zabranili plovidbu. Nakon što su izvršene pripreme od strane Štaba 13. južnodalmatinska brigada u noći 18. rujna 1943. s Mljeta je izvršen napad na otoke Šipan i Lopud. Akciju na Šipan su izveli jedna četa boraca i prateći vod. Akcija je imala karakter ispitivanja, odnosno izviđanje i uznemiravanje neprijatelja — žandara i njemačkih vojnika koji su tu već bili došli kao novi okupatori. Borce su s Mljeta na Šipan prebacili motornim čamcima. Iznenadili su neprijatelja, zarobili 5 žandara s naoružanjem u njihovoj stanici. Sutradan je dio boraca koji se nije odmah vratio na Mljet zarobio brod »Kupari«, te m/brodove »Segedin« i »Vjekoslava«. Nakon preuređenja i naoružanja ovi brodovi su uključeni u partizansku flotilu.¹⁴⁾

Sredinom rujna 1943. obalska baterija na rtu Vratnička na Mljetu zaplijenila je u Mljetском kanalu čamac s 15—20 talijanskih vojnika.

Već 25. rujna 1943. godine u svom izvještaju Štabu IV operativne zone Štab obalske komande izvještava o prelasku obalske komande na Brač, pa pored ostalog kaže: »(...) Pozabavit ćemo se pitanjem Korčule, Lastova, Pelješca i Mljeta.«¹⁵⁾ Treba napomenuti da je već tada na južnodalmatinskom području, posebno na Korčuli i Pelješcu bila stvorena jez-

¹⁰⁾ Isto, str. 631; Izvod iz izvještaja od 16. IV 1943, o zarobljavanju mot. jedrenjaka »Africano«.

¹¹⁾ J. Vasiljević, navedeno djelo, prilog 7.

¹²⁾ Sjećanje Vicka Mila data autoru 1979. godine.

¹³⁾ J. Vasiljević, navedeno djelo, prilog 2.

¹⁴⁾ Mato Mojaš: Otok Mljet u NOB-u, Naše more br. 4—5, Dubrovnik 1974.

¹⁵⁾ Zbornik, VIII, 1, str. 47; Izvještaj Štaba obalske komande od 25. IX 1943. Štabu IV op. zone o prelasku obalske komande na Brač i o formiranju jedinica na otocima.

gra partizanske mornarice, istina s malo starih dotrajalih drvenih brodova, ali s nekoliko desetina iskusnih i hrabrih pomoraca za koje nije bilo nesavladive prepreke na moru i zadataka koji nisu mogli izvršiti. Tim je bilo lakše 24. rujna 1943. da se prilikom formiranja Prve otočke brigade i obalske komande preformiraju u Komandu flote naoružanih brodom. Ona se sastojala od pojedinih flotila naoružanih brodova, među kojima su i bile Korčulanska sa 6 naoružanih motornjaka, Pelješka sa 4, Lastovska 3 i Mljetska sa 2 naoružana motornjaka.¹⁶⁾ Slijedeći korak u organizacijskoj izgradnji Mornarice NOVJ bio je 11. listopada iste godine kad je Štab IV operativne zone pri Štabu Prve otočke brigade obrazovao Grupu južnodalmatinskih flotila, na prijedlog odgovornih drugova Štaba Flote naoružanih brodova koji su dan ranije (10. 10. 1943) bili na Korčuli radi organizacije Flote.¹⁷⁾ Ona je trebala na sebe preuzeti veoma važnu ulogu (pored obavljanja raznih službi za partizane) u sprečavanju njemačkog osvajanja dalmatinskih otoka i preostalog dijela obale.

Konačno 18. listopada Vrhovni štab NOV i POJ izdao je naredbu o formiranju mornarice NOVJ. Time je završen proces stvaranja naše ratne mornarice.

Zbog opasnosti od njemačkih ratnih brodova Štab Mornarice NOVJ 31. listopada 1943. izdao je naredbu za reguliranje saobraćaja i ribarenje na moru prema kojemu se obustavlja svaki saobraćaj od Pokonjeg Dola (na Hvaru) do rta Proizd (na Korčuli) u pojasu koji ima širinu 2 n/milje, zatim uz obalu otoka Korčule na odstojanju od pola n/milje, od zaliva Brna do Lastova i oko Lastova, od Račišća do rta Lovišta (na poluot. Pelješcu), od rta Ražnjića do sjevernog ulaza u luku Polače (na Mljetu), pa prema kanalu između otoka Jakljana i Šipana u pojasu širine 2 n/milje, te oko o. Šipana 200 m od obale.¹⁸⁾ Nekoliko dana kasnije (8. 11. 1943) formiran je operativni štab i poduzete mjere radi obrane otoka.¹⁹⁾ Operativni štab se dijelio na 3 operativna sektora. Jedan od njih bio je i operativni sektor: Korčula — Mljet — Lastovo na čijem je čelu bio načelnik 26. divizije Stanko Parmač. Jedinice na tom sektoru bile su raspoređene: a) o. Korčula, 13. brigada umanjena za dvije čete, 1 bataljon odreda IV POS-a, artiljerija sa 4 baterije sa po jednim oružjem i jedna baterija sa dva oružja, b) o. Mljet: 2 ojačane čete 13. brigade, 2 baterije, c) o. Lastovo: 1 četa odreda IV POS-a²⁰⁾ Tek osnovana (25. rujna u Janjini) 13. južnodalmatinska brigada, uključila se zajedno s ostalim jedinicama 26. divizije u obranu poluotoka Pelješca i otoka,²¹⁾ pa je i njen predstavnik uključen u taj operativni štab. Tom štabu bile su operativno podređene ne samo sve pješadijske jedinice, već i naoružani brodovi. Oni su trebali vršiti stalnu kontrolu u lukama i vršiti neprekidnu službu sigurnosti. »Za putni-

ke lokalnih pruga, naime za pruge koje se odnose pod jednu lučku kapetaniju ili zastupstvo tj. i za putnike koji se kreću na području izlaska i ulaska jedne lučke kapetanije i zastupstva, kao npr. Orebić—Korčula i sl., nije potrebno voditi lične evidencije«, kaže se u Naredenju Štaba mornarice NOVJ od 10. studenog 1943. Štabovima pomorskih obalskih sektora.²²⁾

Bez sumnje najveći organizacijski događaj u izgradnji Mornarice NOVJ u području južne Dalmacije bio je osnivanje Petog pomorskog obalskog sektora (V POS-a), 10. studenog 1943. godine.²³⁾

U svrhu što boljeg komandiranja i upravljanja obalsko područje od Soče do Bojane podijeljeno je u 6 POS-ova.

Peti (tada nazivan i Pelješki) POS obuhvaćao je područje od linije sa sredine Korčulanskog kanala (isključivo o. Vis i o. Šćedro) do sredine Neretvanskog kanala — s. Podaca (isključivo) do zaliva Robinson (sjeverno od Cavtata) isključivo Bobara i o. Supetar.

Pri formiranju uži štab V POS-a imao je slijedeći sastav:

- a) komandant — Blagoje Vlašić
politkomesar — Rato Dužević
zamj. politk. — Petar Franulović Trenta
načelnik štaba — Marko Orhanović
ađutant — Stjepan Štuk
- b) sekcije — operativna, nepopunjeno
obavještajna, nepopunjeno
intendantska, Vukov
tehnička, Milan Marasović
za pom. saobraćaj, Marinović

¹⁶⁾ Isto, str. 69; Izvještaj štaba ob. komande od 29. IX 1943. Štabu IV op. zone o formiranju Prve otočke brigade i preformiranju ob. komande u Komandu flote naoružanih brodova; i str. 91: Izvještaj Štaba flote naoružanih brodova od 4. X 1943. Štabu IV op. zone o organizaciji flotila i upućivanju oficira za vezu u Bari.

¹⁷⁾ Isto, str. 115; Obavještenje Štaba IV op. zone Štabu Prve južnodalmatinske brigade od 11. X 1943.

¹⁸⁾ Isto, str. 159; Naredba Štaba mornarice NOVJ od 31. X 1943. za reguliranje saobraćaja i ribarenja na moru.

¹⁹⁾ Isto, str. 169; Direktiva Štaba mornarice NOVJ Štabu IV POS-a za formiranje operat. štabu i poduzimanje mjera radi obrane otoka.

²⁰⁾ Isto, str. 234; Naredba Štaba mornarice NOVJ od 16. XI 1943. o formiranju operat. štaba za obranu otoka srednje i južne Dalmacije i str. 238; Obavještenje Štaba 12. dalm. brigade od 16. XI 1943. o formiranju op. štabova pojedinih sektora za obranu otoka srednje i južne Dalmacije.

²¹⁾ Njemačka operacija »Heifisch«.

²²⁾ Zbornik, VIII, 1, str. 179; Naredenje Štaba mornarice NOVJ od 10. XI 1943. Štabovima POS-a pri vršenju kontrole u lukama i uvođenju stalne službe bezbjednosti.

²³⁾ Isto, str. 190; Obavještenje Štaba mornarice NOVJ od 10. XI 1943. o organizaciji mornarice, POS-a odreda i obalske artiljerije.

c) referenti — za vezu, Jože Kvac
za min. zaprečav., nepopunjeno
za obal. artilj., Marko Kalodera
za otočke p. o., Božo Jeričević
za sanitet, Vedran Palčok
za sudstvo, nepopunjeno

d) sektor flotila — Vicko Milat

Sektorska flotila je tada imala 2 manja motorna ribarska broda, naoružana s po jednim mitraljezom i puškama.²⁴⁾

Potkraj 1943. godine pod komandu V POS-a spadala je obalska obrana, ob. artiljerija, flotila naoružanih brodova, služba veze, minersko-baražni, tehnički, sanitetski i pomorsko-saobraćajni djelokrug. POS je tada imao 57 članova KP. To je bio relativno malen broj pa je traženo i ustupljeno od 13. brigade još 8—10 partijaca. Odred je imao 31 člana KP. Tri bataljona s ukupno 659 boraca.

Mornarica 12 čl. KP

— 9 brodova sa 49 boraca

artiljerija 9 čl. KP

— 8 baterija sa 142 borca

služba veze 3 čl. KP

— 6 stanica

pomorski saobraćaj — čl. KP

— 80 brodova, 200 ljudi

intendantura 1 čl. KP

brodogradilišta — čl. KP

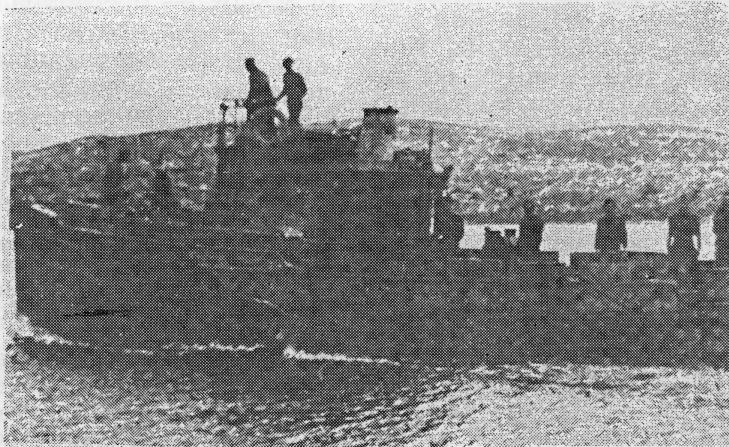
Napade na njemački saobraćaj nastavili su i brodovi JR Mornarice. PČ Prvi Neretvanski i PČ 61 »Udarnik« napali su u noći 5/6. studenoga 1943. pred lukom Drače na Pelješcu m/jedrenjak »Sv. Franjo« koji je prevozio njemačke vojnike iz Metkovića. Poslije jednosatne borbe u kojoj je posada partizanskog čamca upotrebila i ručne bombe njemački je brod natjeran na povlačenje. Poginulo je 8, a ranjeno 5 njemačkih vojnika.²⁶⁾

Krajem prosinca 1943. njemačka je avijacija kod o. Sušca potopila »PČ 60« koji je prevozio snage NOVJ s Mljeta na Vis.²⁷⁾

U suglasnosti s načelnikom 26. divizije ovaj štab se odmah po formiranju iz grada Korčule preselio u V. Luku, budući da su se, nakon pada Pelješca pod njemačku okupaciju i u očekivanju njemačkog desanta na Korčulu, svi brodovi bili skoncentrirali u V. Luci i susjednim uvalama.

Neki naoružani brodovi nalazili su se i u uvalama na drugim slobodnim otocima.

Oni su se hrabro upuštali u borbu s nadmoćnijom njemačkom mornaricom. Tako su 5. listopada dva patrolna čamca Južnodalmatinske flotile u Neretvanskom kanalu odbila pokušaj da se Nijemci iskrcaju sa 6 gumenih čamaca i jednim m/jedrenjakom na Pelješac, a 12. listopada jedinice 13. južnodalmatinske brigade zaplijenile su na Šipanu p/brod »Kupari« i m/brodove »Lapad« i »Vjekoslavu« sa 35 neprijateljskih vojnika. U partizanskim brodogradilištima ovi su brodovi naoružani i pre-

Drvenim brodom se išlo protiv čelika...

Organizacija SKOJ-a — bila je u formiranju. Ukupno je bilo 13 čelija, kandidata KP 35.²⁵⁾

Izgradnjom i jačanjem POS-a jačala je brojčano i organizacijski i partijska organizacija.

Sredinom kolovoza 1943. obalska baterija na rtu Vratnička gađala je i vjerojatno potopila veći njemački transportni brod jugoistočno od Mljeta, a krajem kolovoza ista je baterija teško oštetila u Mljetskom kanalu 1 m/jedrenjak i prisilila ga da se nasuče na otoku Olipu.

uređeni u ratne partizanske brodove koji su odmah stupili u akciju.

Dva patrolna čamca Korčulanske flotile napala su i oštetila u Pelješkom kanalu jedan neprijateljski brod.²⁸⁾

²⁴⁾ Isto, str. 194; Izvještaj Staba mornarice NOVJ od 11. XI 1943. Stabu VIII korpusa NOVJ o organizaciji Mornarice.

²⁵⁾ Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske Zagreb (u daljnjem tekstu IHRPH), KP — 338/7776 Izvještaj o stanju V POS-a.

²⁶⁾ J. Vasiljević, navedeno djelo, prilog 14.

²⁷⁾ Isto, prilog 15.

²⁸⁾ Isto.

U izvještaju Štaba V POS-a od 23. studenoga 1943. (koji su potpisali komandant Marko Orhanović i zamjenik politkomesara Petar Franulović) Štabu Mornarice NOVJ navodi se: »17. 11. oko 12,30 sati 2 neprijateljska trabakula pokušala su se probijati iz Velikog Vratnika u pravcu Trstenika. Naša baterija s rta Vratnika otvorila je paljbu i primorala brodove da se zaklone u Mali Vratnik. U 13 sati patrolni čamac »Lapad« otplovio je iz Sobre u pravcu Malog Vratnika. U 14 sati prošao je kroz Mali Vratnik i našao oba broda u sjevernoj uvali Olipe. Utvrđeno je da su to brodovi »Roditelj« i »Miloš«, oba iz Račišća. »Roditelj« je oštećen artiljerijskom vatrom, bio nasukan, dok je »Miloš« bio vezan sto metara dalje od njega. »Lapad« je s udaljenosti od 200 m otvorio vatru na neprijatelja, ali se, zbog vatre neprijateljskog teškog protutenkovskog mitraljeza s obale morao povući nakon kratkog vremena. »Lapad« je bez gubitaka doplovio u Sobru.«

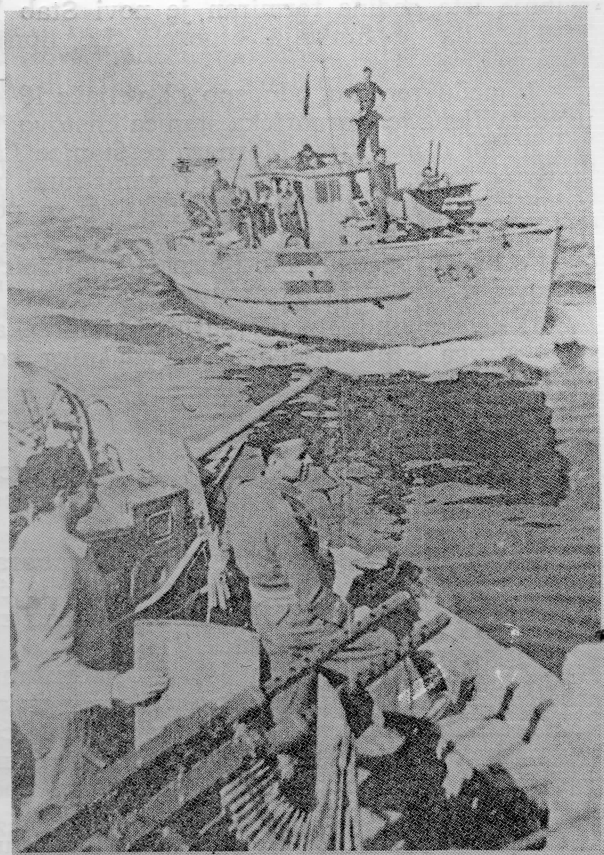
Dakle, partizanski brodovi, iako malobrojni, stari i slabo naoružani pružali su otpor njemačkoj invaziji na još slobodne južnodalmatinske otoke. Iz izvještaja V POS-a od 15. prosinca 1943. godine Štabu Mornarice NOVJ vidi se stanje flotile. Peti POS tada raspolaze sa 10 naoružanih brodova. Od toga sedam ih pripada Korčulanskoj (Udar, Donec, Neutralni P-10, Sv. Nikola, Proleter B-3, Kerč i Proleter B-6), dva Mljetskoj (»Lapad« i »Vjekoslava«) i jedan Lastovskoj flotili (Ivo P-5). Korčulanska flotila bila je raspoređena u manjim uvalama otoka, Mljetska u Polačama, a Lastovska u Ublima. Flotilama je komandirao Štab V POS-a preko komandanta operativne flotile (Vicko Milat je bio na ovoj dužnosti do 23. prosinca, kad ga je zamijenio Viktor Kobil).²⁹⁾ Štab POS-a je izvještavao Štab Mornarice NOVJ da bi mu bio neophodan jedan jače naoružani brod, kako bi se mogle poduzimati razne akcije, a naročito prepađi na neprijateljske brodove. Do goriva za pogon motora (benzin ili nafta) teško se dolazilo, pa ga se moralo štedjeti. Obuka boraca izvodila se na samim brodovima, a stečeno znanje se odmah primjenjivalo u borbi protiv neprijatelja.

V

Pomorske snage V POS-a bile su preslabe da se odupru i da spriječe njemački desant na otoke Korčulu i Mljet potkraj prosinca 1943. godine. Za tu akciju Nijemci su bili dovukli jake pomorske snage, specijalne desantne i brze borbene čamce.

U pomorskim akcijama njemačkim ratnim brodovima redovito su pomagali i avioni. Oni su, npr. krajem prosinca 1943. godine bombardiranjem Mljeta potopili PČ 60 »Vjekoslava«.³⁰⁾

Posada PČ-64 potopila je 24. prosinca vatrom s obale njemački desantni čamac pri nje-

Od rađanja, 10. rujna 1942. u Podgori pa sve do oslobođenja zemlje, naša je Mornarica u svom sastavu imala gotovo isključivo drvene brodove. Ali – kako jednom prilikom reče vrhovni komandant – drug Tito – posade su bile čeličnara, što je prevagnulo u neravnopravnim bitkama s moderno opremljenim neprijateljskim pomorskim snagama.

govom pokušaju iskrcavanja trupa u uvali Gršćica na južnoj strani otoka Korčule. Nakon trodnevnih borbi s iskrcanim njemačkim desantnim trupama naše snage su 24/25. prosinca evakuirale otok Korčulu. S jedinicama NOVJ na Vis se povuklo i oko 2 000 izbjeglica. Prvog siječnja naše jedinice su se povukle i s Mljeta, također na Vis. Evakuaciju naših jedinica i zbjega, pod veoma teškim vremenskim uvjetima i pod stalnom opasnošću od neprijateljskih brodova, i aviona, uspješno je izvršila flota V POS-a kojoj su pritekli u pomoć i neki brodovi mornarice s Visa. Opasnosti za plovidbu bile su tim teže, jer se po lošem vremenu moralo ploviti noću. I pri tom su naši pomorci ispoljili veliku spretnost i hrabrost.

Nadmoćne njemačke snage okupirale su cijelo područje južne Dalmacije osim otoka Lastova, koji (uz Vis) ostaje jedini dio naše obale izvan domašaja njemačkog okupatora.

Iz naredbe Štaba Mornarice NOVJ od 20. siječnja 1944. godine može se zaključiti da je Štab V POS-a bio rasformiran, jer je dio njegovog kadra bio raspoređen u Štab III POS-a. Međutim, naredbom Štaba Mornarice od 24.

²⁹⁾ Zbornik, VIII, 1. str. 340; Izvještaj V POS-a od 15. XII 1943. Štabu mornarice NOVJ o stanju flotile part. odreda, ob. službe, intendature i saniteta.

³⁰⁾ J. Vasiljević, navedeno djelo, prilog 12.

svibnja iste godine formiran je novi Štab V POS-a, čija je funkcija otpočela 12. lipnja 1944. godine.

U međuvremenu, odnosno 12. veljače 1944. uspostavljena je Mornarička stanica Lastovo.³¹⁾ U naredbi o uspostavi Mornaričke stanice Lastovo se kaže: »(...) U cilju organizirane izvidne i prihvatne službe na o. Lastovu za potrebe naših brodova koji se upućuju preko ovog otoka uspostavljamo mornaričku stanicu Lastovo. U vezi s tim postavljamo:

1) Za komandanta mornaričke stanice Lastovo druga Štuk Stjepana, dosadašnjeg komandanta flotile III POS-a

2) Za politkomesara mornaričke stanice Lastovo druga Petra Franulovića

3) Na službu za tehničke potrebe stanice druga Farčić Pavla, do sada na službi kod tehničkog referenta Štaba mornarice.

Radna četa odsjeka za pomorski saobraćaj Štaba mornarice ovoj stanici dodijelit će jednu obranu desetinu naoružanih drugova za opću službu za potrebe stanice.

Štab IV POS-a predat će tri naoružana broda potpuno opremljena posadama mornaričkoj stanici Lastovo.³²⁾ Mornarička stanica kao i brodovi bit će na snabdijevanju kod intendanture Štaba mornarice, a gorivom kod odsjeka za pomorski saobraćaj. (...)»³³⁾

Zadatak je Stanice bio da vrši izvidnu službu i motri kretanje neprijateljskih pomorskih jedinica, da prikuplja podatke i obavještenja o neprijatelju, a naročito da prihvaća sve brodove koji se upućuju preko o. Lastova u pravcu Korčule, Pelješa, Mljeta, dajući im svaku pomoć u cilju izvršavanja njihovog zadatka, kao i uspostavljanja i održavanja veza, gdje se ukaže potreba na tom području.

Prema izvještaju Štaba IV POS-a od 15. ožujka 1944. Mornarička stanica Lastovo se sastojala od Mornaričkog odreda u Lastovu i

Korčulanske flotile sa sjedištem u Lastovu, a koja je raspolagala sa slijedećim jedinicama: PČ 48, PČ 51, PČ 62, PČ 72 i PČ 73, te PČ 66 zarobljen od neprijatelja 2. veljače 1944. godine na Pelješcu. Dakle, Stanica je imala ukupno šest patrolnih čamaca.³⁴⁾

Mornaričkoj stanici Lastovo bio je dodijeljen i NB 2 (koča) iz IV POS-a. Međutim, njega su u noći 17/18. ožujka 1944. u Lastovskom kanalu napala i potopila dva njemačka torpedna čamca (za koje je komandant broda vjerovao da su britanski), nadomak uvale Sv. Petar na Lastovu.³⁵⁾

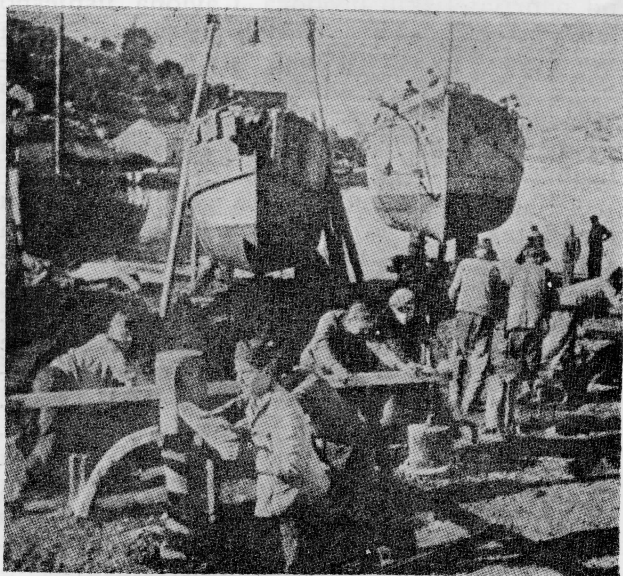
Nakon okupacije preostalog obalskog pojasa i otoka južne Dalmacije potkraj prosinca 1943. godine njemačka ratna mornarica je pojačala patroliranje radi kontrole plovnog puta koji je uz obalu išao prema Otrantu i obratno. Pored čisto vojno-strategijskih razloga, taj je plovidni put za Njemačku bio važan zbog brodskeg transporta rudače za dobijanje proizvoda važnih za ratnu industriju.

Zbog toga je saveznička avijacija, u početku ponekad a kasnije gotovo redovito, poduzimala zračne napade na njemačke pomorske transporte i na luke. Meta čestih napada bila je i dubrovačka luka. Tako je 28. studenog 1943. zračni napad izvršen na luku Gruž, te Lapad, ušće Omble i Babin Kuku. Stradale su mnoge pristanišne zgrade, potopljena dva jedrenjaka i oštećen parobrod »Cavtat«.

Često su i saveznički ratni brodovi tukli vatrom svojih dalekometnih topova neprijateljske objekte u lukama i na moru. Prilikom takve akcije 2. prosinca 1943. bombardirani su Dubrovnik i Mlini.³⁶⁾

Prema organizacijskoj shemi stvaranja i razvoja njemačke mornarice na Jadranu, nakon njemačkog zauzimanja Dalmatinske obale postavljen je pomorski komandant južne Dalmacije. Pod njegovom nadležnošću bili su lučki komandanti Splita i Dubrovnika. Ovo preimenovanje komandi sjevernog i južnog Jadrana i podjela Dalmacije na dvije komande naređeno je 13. veljače 1944. a praktično je stupilo na snagu 26. travnja, da bi se potpuno sprovelo tek 27. svibnja 1944. godine.³⁷⁾

Obalni pojas pa tako i područje južne Dalmacije dobili su poseban tretman u njemačkim vojnim planovima početkom 1944. godine, jer je njemačka komanda to područje smatrala mjestom mogućeg savezničkog desanta

³¹⁾ Zbornik, VIII, knj. 2, str. 9; Naredba Štaba mornarice NOV od 12. II 1944. o formiranju mornaričke stanice na otoku Lastovu.

³²⁾ Brodovi su poslani 22. veljače 1944. godine.

³³⁾ Isto kao pod 31.

³⁴⁾ Isto, str. 118; Izvještaj Štaba IV POS-a od 15. III 1944.

³⁵⁾ Isto, str. 133; Izvještaj komande NB 2 od 20. III 1944. Štabu IV POS-a o gubitku broda u Lastovskom kanalu.

³⁶⁾ Zbornik, V knj. 22, str. 687; Izvještaj Gl. stožera domobranstva od 1. XII 1943.

³⁷⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 11.

pa je proglašeno borbenom zonom. U okviru tih njemačkih planova ide i naređenje Druge njemačke oklopne armije od 13. veljače 1944. godine za evakuaciju muškog stanovništva s otoka Jadrana i obale, jer bi stanovništvo naklonjeno NOP-u bilo od velike pomoći partizanskim i savezničkim jedinicama. Nijemci su minirali sva moguća mjesta desanta nagaznim i morskim minama, zabranili stanovništvu pristup 1—3 km od morske obale i, naravno, zabranili plovidbu i ribolov. Dana 18, 19. i 20. ožujka 1944. njemačke vojne vlasti su sprovele raciju i pozvale sve muškarce od 12—70 godina, pa su veliki broj njih deportirali u unutrašnjost na rad. Međutim, iako je velika većina sposobnih muškaraca već bila u jedinicama NOVJ, a mnogi se pozivu nisu odazvali, ipak su Nijemci samo s o. Korčule uspjeli deportirati oko 1.300 muškaraca, a nešto manje s Pelješca.³⁸⁾

Sada je plovidba u ovom području, naročito Pelješkim i Korčulanskim kanalom bila veoma opasna, ali ploviti se moralo, jer je to bio sastavni dio oslobodilačke borbe uz Jadransku obalu. Pri tome su bile neminovne žrtve. U prvoj dekadi siječnja 1944. Nijemci su doveli u Velu Luku m/jedrenjak »Marija«. Nekoliko sati kasnije na osnovi podataka s Korčule koje je Štab Mornarice NOVJ prosljedio Saveznicima, njihova je avijacija potopila brod u vodama o. Visa.³⁹⁾ Dana 2. veljače 1944. godine Nijemci su iznenada napali blizu Pelješke obale i zaplijenili PČ 66 »Proleter«, kojim je iz Visa preko Lastova išao na politički zadatak sekretar Okružnog komiteta KPH Dubrovnik Ivan Mordžin-Crni. U toj akciji i on je bio zarobljen. Nakon bijega poginuo je 18. veljače 1944. godine upavši u njemačku zasjedu iznad uvale Prapatna na Pelješcu.⁴⁰⁾

Nekoliko dana ranije, točnije 8. veljače njemački desantni čamci I 72, I 73 i I 106 zaplijenili su kod otoka Mljeta NB 10 »Sloga« (tunolovac) i PČ 66, kad su naši brodovi upali u zasjedu.⁴¹⁾

Noću 24/25. ožujka 1944. dva saveznička razarača gađala su »NB7« koji se nalazio u vožnji od Lastova prema Visu, vjerojatno misleći da se radi o njemačkom brodu. Čak ga je jedan razarač pokušao potopiti kljunom. Na sreću, sve se dobro završilo.⁴²⁾

VI

Ti i slični neuspjesi doživljeni u to vrijeme u borbi s Nijemcima nisu mogli osujetiti daljnji razvoj i rad Mornarice NOVJ na ovom području. Njeni brodovi su redovito održavali vezu između južno-dalmatinskih otoka i poloutoka Pelješca s Visom i bili u funkciji vojnih planova Štaba 26. divizije (koji se tada nalazio na Visu) i drugih jedinica NOVJ. Spremao se početak operacija naših jedinica s Visa za konačno oslobodjenje dalmatinske obale. Mornarica NOVJ, a u njenom sklopu i brodovi V POS-a, odigrali su prvorazrednu ulogu.

Dana 16. travnja 1944. godine s Visa je preko Lastova upućen na Mljet jedan oficir Štaba 26. divizije i dva partizana s radio-stanicom. Nakon što su likvidirali njemačku osmatračnicu, oni su redovito izvještavali o neprijateljskim snagama. Borci s radio-stanicom uputili su se istim putem i s istim zadatkom i na otok Korčulu.⁴³⁾ Bilo je to u sklopu priprema jedinica 26. divizije za desantne akcije protiv njemačkih garnizona na Mljetu i Korčuli koji su uslijedili potkraj travnja 1944. godine.

Slušaoći prvog signalnog kursa u Vela Luci 1943. god.

Desant na Mljet poslužio je kao mamac za napad na otok Korčulu, kako bi se zavarao neprijatelj. Zato su 20/21. travnja 1944. godine dva ojačana bataljona 11. dalmatinske brigade iz sastava 26. divizije s Visa izvršili desant na Mljet. U dvodnevnom borbama oni su razbili njemačku posadu (dvije čete 750. puka njemačke 118. lovačke divizije), a zatim se noću 22/23. travnja povukli istim putem kojim su se prebacili s otoka Visa, odnosno preko otoka Lastova. Tu su predanili kako bi izbjegli njemačkoj avijaciji. U operaciji na Mljet neprijatelj je imao 96 mrtvih i 46 zarobljenih, a gubici 11. dalmatinske brigade iznosili su 25 mrtvih i 76 ranjenih boraca. Prilikom povlačenja naših jedinica s Mljeta, u uvali Sutmiholjska u noći 22/23. travnja oštećen je i nasukan NB 7 — »Enare« (raniji putnički m/brod od 70 tona), nakon sudara NB 8. Zapaljen je da ne bi pao neprijatelju u ruke.

Treba napomenuti da do stradanja ovog broda nije došlo akcijom neprijatelja, već nepažnjom same posade dvaju brodova koji su se sudarili.

Slijedeće noći nakon desanta na Mljet, 21/22. travnja 1944, glavnina snaga 26. divi-

³⁸⁾ Marko Andrijić: Otok Korčula u NOB, str. 151, mag. rad, neobjavljeno.

³⁹⁾ J. Vasiljević, nov. djelo, prilog 15.

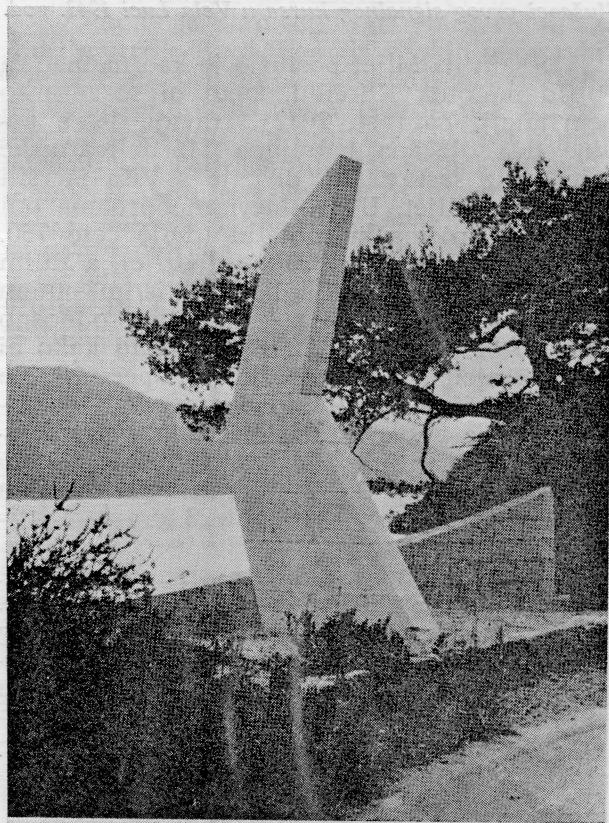
⁴⁰⁾ Zbornik narodnih heroja Jugoslavije, str. 556. Zg. 1975.

⁴¹⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 16.

⁴²⁾ Isto, prilog 17.

⁴³⁾ K. Pribilović, nav. djelo, str. 34.

zije NOVJ izvršila je desant na otok Korčulu, odnosno na njegov zapadni dio. Otok Korčulu su branila dva ojačana bataljona 750. puka njemačke 118. lovačke divizije. U borbama do 24. travnja savladana je njemačka posada u Veloj Luci i Blatu, a zatim su se noću 24/25. travnja jedinice 26. divizije povukle na otok Vis. Prema podacima 26. divizije neprijatelj je imao 297 poginulih i 459 zarobljenih vojnika. Gubici desantnih snaga: 48 mrtvih i 84 ranjena borca. Njemačka avijacija je uspjela 25. travnja potopiti m/jedrenjake »Mir Vami« i »Sloboda« u velolučkom zaljevu. Inače, desantne jedinice NOVJ, zarobljeni Nijemci, čitavo oružje i oprema prebačeni su na Vis bez ikakvih gubitaka. Ova pobjeda jedinica NOVJ bila je dostojan revanš njemačkim snagama za poraz doživljen na Korčuli krajem prosinca 1943. godine. Sam Vrhovni komandant NOVJ Josip Broz Tito uputio je telegram Štabu 26. divizije u kojemu odaje priznanje i zahvalnost jedinicama 26. divizije i mornarici NOVJ na postignutim uspjesima pri desantnim prepadima na Korčulu i Mljet. Za isti uspjeh priznanje je dobiveno i od komandanta savezničkih snaga na Sredozemlju generala Henrija Wilsona.⁴⁴⁾

Narod Mljeta podigao je ovaj spomenik kod pristana Goveđari na obali velikog mljetskog jezera kao znak sjećanja na prvi partizanski desant na južnom Jadranu. Dominantni dio spomenika predstavlja pramac partizanskog čuara okrenutog moru, a na drugom dijelu — simboliziranom valu — otočani su uklesali ove riječi:

»Jedinice Jugoslavenske ratne mornarice i XXVI divizije NOVJ izvršile su 21. IV 1944. godine prvi desant u južnom Jadranu u mljetskoj uvali Sutmiholjska i kod rta Zaglavac. Povodom 25. godišnjice ustanka i revolucije 4. septembra 1966.«

Spomenik je otkriven na Dan ratne mornarice i pomorstva Jugoslavije od strane Matana Grgrua, obavještajnog oficira i zamjenika komandanta Mljetskog partizanskog odreda. Spomenik je prema ideji arh. Toma Ivanišina izrađen od bijelog kamena, okružen je prekrasnom borovom šumom i locirana na jednom od najčistijih mjesta otoka

Nakon povlačenja naših jedinica s otoka Korčule na Vis se povuklo oko 1.200 izbjeglica. Sav taj zbjeg prebacili su brodovi Mornarice NOVJ. Uz to brodovi su redovito održavali veze otokâ s Visom i otokâ s Pelješcem i kopnom i međusobno otoka s otokom. Gotovo svi pomorski putovi vodili su na Vis tada centar oblasnih organa NOP-a za Dalmaciju, Mornarice NOVJ i 26. dalmatinske divizije. Iz Dnevnika raporta Štaba IV POS-a Štabu Mornarice NOVJ od 27. travnja 1944. godine vidi se koji se promet odvijao preko Visa, odnosno koji su brodovi isplovili ili doplovili u Višku luku samo s područja južne Dalmacije: »(...) doputovali na Vis: ... m/b »Lola« s Lastova, dva m/jedrenjaka iz Korčule, PC 2 iz Korčule havariran. Brodovi iz Korčule doveli 84 ranjenika ... Otputovali: ... tri m/jedrenjaka za Korčulu radi prevoza ranjenika.«⁴⁵⁾

VII

Južnodalmatinsko obalsko područje imalo je sve veći značaj u planovima NOVJ, a posebno Mornarice NOVJ u vezi s predstojećim oslobođenjem Jadranske obale. Zbog toga je Štab Mornarice NOVJ 24. svibnja 1944. godine izdao naredbu o rasporedu rukovodećeg kadra u POS-ima,⁴⁶⁾ a 31. svibnja, dakle svega nekoliko dana kasnije i Naredbu o ponovnoj uspostavi V POS-a. Sjedište obnovljenog POS-a bilo je u Lastovu. Time je istovremeno ukinuta Mornarička stanica na Lastovu. Sektoru je dodijeljena Korčulanska flotila, koja je sada dobila naziv Lastovska flotila. Peti pomorski obalski sektor počeo je djelovati, međutim tek 12. lipnja 1944. godine. Spomenutom naredbom Štaba mornarice od 24. svibnja iste godine o rasporedu rukovodećih kadrova u POS-ima, postavlja se:

- za komandanta V POS-a major Mladen Ikica, dosada komandant III POS-a
- za komandanta korčulanske flotile major Oskar Jeglič.

Na rasporedu za ukrcanje kapetan Vicko Milat, dosada komandant Korčulanske flotile. Na službi u Štab V POS-a:

- za načelnika Štaba Marko Orhanović
- za operativnog oficira Ratko Pečovnik (...) ⁴⁷⁾

Iz Izvještaja Štaba V POS-a od 12. lipnja 1944. godine vidi se organizacija Sektora. On je tada imao nekoliko sekcija:

1. operativna sekcija (stražari, kuriri, telefonisti)
2. pomorski saobraćaj (pomorski promet, kontrola, ribarenje i sl.)

⁴⁴⁾ D. Gizdić: Dalmacija 1944/5, str. 285, Zg 1964

⁴⁵⁾ Zbornik, VIII, 2, str. 269: dnevni raport Štaba IV POS-a Štabu mornarice od 23. IV 1944.

⁴⁶⁾ K. Pribilović, nav. djelo, str. 37.

⁴⁷⁾ Zbornik, VIII, 2, str. 336; Naredba Štaba mornarice od 24. V 1944. o rasporedu rukovodećeg kadra u POS-u.

3. tehnička sekcija (tehnička radionica u uvali Sv. Petar)

4. artiljerijska sekcija (dva topa na Lastovu)

5. minersko-baražna sekcija (u uvali Sv. Juraj je postavljena protivtorpedna mreža)

6. sekcija za vezu (osmatračnice, telefonisti, signalisti, pored postojećih veza radilo se na uspostavi veze za otoke Sušac i Pala-gruža)

7. intendatura (poseban problem bio je nedostatak vode na Lastovu)

8. sanitet (neophodan je bio jedan liječnik).

U Izvještaju Štab je tražio dodjelu novih kadrova i materijala kako bi Sektor mogao normalno djelovati.⁴⁸⁾

Novo rukovodstvo POS-a poduzelo je korektive kod Štaba Mornarice da se što prije poveća plovni park Sektora, jer su to tražile slijedeće potrebe. S postojećim plovilima sredinom lipnja 1944. godine jedva se moglo izvršavati sve zadatke. »(...) Broj patrolnih čamaca 6, od kojih je praktički jedan uvijek na čišćenju. S tim leutima treba, prema dosadašnjem iskustvu, održavati svakodnevno 2 veze s Korčulom, 1—2 s Pelješcem, sedmično 2 veze sa Mljetom i patrolirati u cilju izviđanja svaku noć sa 2 jedinice oko o. Lastova. K tome pridolaze nove veze prema jugo-istoku, od kojih svaka traje 2—3 dana zbog male brzine leuta. Zbog svih ovih zahtjeva, ne samo da su posade flotile premorene, već je potpuno nemoguće održavati sve spomenute veze (...)«⁴⁹⁾

Važnost veze prema dubrovačkom primorju (jugo-istok) svakim danom je postajala sve veća, naročito radi prebacivanja novo mobiliziranih boraca s tog područja za jedinice NOVJ. Dotad je veza išla preko o. Sv. Andrija, Mljeta i Lastova, pa u uvale sjeverozapadno od Dubrovnika, na teren oko Trstena i Orašca. Radilo se na uspostavljanju veze preko Mljeta s primorjem južno od Cavtata, gdje neprijatelj nije patrolirao. Kako je trebalo ploviti noću, bio je neophodan jedan brzi brod koji bi razdaljinu od Mljeta do ispod Cavtata i natrag (oko 60 NM puta) mogao prevaliti u toku jedne noći. (Noćenje broda u okolini Cavtata bilo je nesigurno s obzirom na blizinu neprijatelja i nepovoljne uvale za pristajanje.) »Ima slučajeva da su se pojedini dobrovoljci, koji su izišli iz Dubrovnika, morali vratiti natrag, jer kopnenom vezom nije bilo moguće proći, a pomorska nije za te slučajeve u tom predjelu moguća. To ubija moral (...)« kaže se u spomenutom Izvještaju. U novonastaloj situaciji i planovima Mornarice NOVJ povećao se značaj otoka Mljeta, pa je na njemu 30. kolovoza 1944. godine, obavještenjem Štaba V POS-a od 25. istog mjeseca uspostavljena Mornarička stanica Mljet. Za njenog komandanta određen je kap. Vicko Milat. Lučka kapetanija Mljet time je podre-

đena izravno Mornaričkoj stanici. Komanda mjesta i NOO Mljet bili su pri pomoći.⁵⁰⁾ Nakon oslobođenja o. Korčule Mornarička stanica je s o. Mljeta prebačena na Korčulu 24. listopada 1944, a kasnije u oslobođeni Metković. Tek 4. veljače 1945. godine Mornarička stanica je uspostavljena u oslobođenom Dubrovniku.⁵¹⁾

Kako se približavao dan oslobođenja dalmatinskog primorja, tako se i aktivnost Sektora prilagođavala novonastaloj situaciji, odnosno akcije su se usmjeravale na stanje koje je oslobođenjem trebalo uslijediti. Tako pismom od 26. lipnja 1944. godine Okružnom NOO Dubrovnik (za južnu Dalmaciju), Štab V POS-a predlaže osnivanje akcionih odbora pomoraca. Zadatak tih organizacija pomoraca bio bi: da se povežu s posadama brodova koji stoje u službi okupatora (prisilno ili dobrovoljno) i nastojati da mu oni otkažu poslušnost, da evidentiraju sva plovna sredstva (na motorni ili drugi pogon) koji su u službi okupatora ili su onesposobljeni za plovidbu, a mogli bi se lako osposobiti, planski organizirati rad radi sprečavanja neprijatelja da uništi brodove u slučaju napuštanja obale; prikupljati podatke o neprijateljskom malom saobraćaju, o stanju luka i o potopljenim brodovima. Sve prikupljene podatke akcionim odborima bi trebali dostavljati Okružnom NOO-u, a ovaj ih upućivati Štabu V POS-a. Cilj ove akcije bio je da se nakon oslobođenja svi plovni objekti (parobrodi, motorni jedrenjaci, čamci i dr.) što prije stave u službu NOP-a, narodne privrede i obnove zemlje.⁵²⁾

Međutim, do oslobođenja južne Dalmacije prošlo je još nekoliko mjeseci. Za to vrijeme organizacija Sektora i kretanje njegovih brodova bila je veoma intenzivna. Prevozili su se borci NOVJ radi akcija na neprijatelja, prevezio se razni materijal za potrebe NOB-e, održavali svjetionici Struga, Stijena i dr. i ostale oznake na morskim putevima, održavane su veze s otocima i obalom, snabdijevane brodogradilišne i mehaničke radionice, prevozila hrana i zbjeg. Kako se povećao značaj Sektora, to se poboljšavala njegova organiziranost, povećavalo brojno stanje boraca, broj brodova Flotile, naoružanje i cjelokupna opremljenost. Otok Lastovo je u to vrijeme već bio dobro utvrđen i branjen. Tu su i brodovi bili dobro zaklonjeni. Borci, artiljerija i brodovi V POS-a bili su spremni da u svakom

⁴⁸⁾ Isto, str. 396; Izvještaj Štaba V POS-a od 12. VI 1944. Štabu Mornarice o organizaciji sektora.

⁴⁹⁾ Isto, str. 401; Izvještaj Štaba V POS-a od 15. VI 1944.

⁵⁰⁾ Isto, str. 537; Izvod iz operat. dnevnika Štaba V POS-a za vrijeme od 1—15. VIII 1944.

⁵¹⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 9.

⁵²⁾ Zbornik, VIII, 2 str. 415; Pismo Štaba V POS-a od 26. VI 1944. Okružnim NOO-ima o organizaciji akcionih odbora pomoraca.

času odbiju svaki eventualni neprijateljski napad na otok. Najveća opasnost je dolazila od neprijateljskih aviona. Njemačka je avijacija 6. lipnja 1944. godine napala i oštetila u uvali Sv. Petar na Lastovu 2 m/jedrenjaka i jednu penišu, a 15. lipnja na istom mjestu je bombardiranjem avijacije oštećen jedan m/jedrenjak.⁵³⁾

Ako se naši borci nisu mogli suprotstaviti u zraku (jer nisu imali aviona), oni su veoma spretnim i odvažnim akcijama nanosili neprijatelju udarce na kopnu i moru. Dana 14. lipnja 1944. godine grupa partizana koju je predvodio Ante Milina-Peršona — obavještajac V POS-a, zaplijenila je u uvali Uš na Korčuli dva njemačka broda za prijevoz vode sa 7 bačava, te ih dotegnila u Lastovo.⁵⁴⁾

Noću 2/3. srpnja grupa Peljeških partizana napala je njemački m/čamac u vožnji između Drača i Malog Stona. Ubijen je jedan njemački vojnik dok je nekoliko lakše, a jedan teže ranjen.

Brodovi Lastovske flotile, odnosno V POS-a prebacili su s Visa preko Lastova u uvalu kod Potomlja na Pelješcu 21. srpnja 1944. godine 4. bataljon Prve dalmatinske brigade. Bataljon je u predjelu Kuna—Oskorušno postavio zasjedu u koju je upala njemačka kolona. Ubijeno je 10 i zarobljeno 10 njemačkih vojnika, dok je bataljon imao jednog

poginulog i pet ranjenih boraca. Nakon ove akcije jedinica se prebacila na Lastovo, a zatim na Vis, dok je jedna četa 4. bataljona Prve dalmatinske brigade prebačena 24. srpnja s Lastova na Mljet. Zajedno s tamošnjim partizanskim odredom na Mljetu je postavila zasjedu njemačkoj koloni i teško je porazila. Zarobljeno je 186 neprijateljskih vojnika, kojima su dviju četa i 50 konja.⁵⁵⁾ Nakon ovih zasjeda na Pelješcu i Mljetu drugog kolovoza su dva obavještajca V POS-a postavila zasjedu na putu Korčula—Lumbarda na otoku Korčuli i napala njemačku prethodnicu. Ubijeno je pet, a ranjeno sedam neprijateljskih vojnika. Četa koja je išla iza prethodnice vratila se u polazni garnizon.

Šest dana kasnije (8. kolovoza) Mljetski partizanski odred napao je jednu njemačku otpornu točku. Ubijeno je 6, a ranjena 3 neprijateljska vojnika.⁵⁶⁾

Na otoku Korčuli je grupa specijalno obučeni diverzanti podmetnula eksploziv u luci Uš od koje je 10. kolovoza potonuo m/jedrenjak »Michel« koji je bio u njemačkoj službi.⁵⁷⁾

Dan kasnije (11. 8) vatrom s obale potopljen je kod otoka Jakljana »MČ 1«, prilikom održavanja veze.⁵⁸⁾

Akcija postavljanja zasjede njemačkoj koloni na Pelješcu ponovljena je 15. kolovoza. Dvije čete Prvog bataljona Prve dalmatinske brigade brodovima su prebačene s otoka Visa na Pelješac. Zasjeda je postavljena koloni koja se kretala od Lovišta prema Orebiću. Ubijeno je 10, a zarobljena 23 njemačka vojnika i 20 Talijana koji su bili u njemačkoj službi. I ovog puta se pokazalo da je brzo prebacivanje jedinica NOVJ s Visa na druga područja (otoke i obalu) stvaralo neophodne preduvjete za uspjele prepadne oružane akcije na neprijateljsku živu silu, jer je bio ostvaren momenat iznenađenja. Neprijatelja se napadalo gdje je on to najmanje očekivao. Naravno, brodovi mornarice NOVJ pri tome su odigrali presudnu ulogu, jer su neprimjetno, većinom noću, prebacili naše jedinice i nakon uspješno izvršenih akcija odmah ih vratile natrag na sigurno mjesto izvan domašaja neprijateljskih snaga.

Prilikom akcije na Pelješcu od 25—28. kolovoza iste godine pohvaljene su od Štaba Mornarice NOVJ posade motornih splavi broj 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, jer su »pod teškim vremenskim okolnostima za vrijeme same vožnje, a pored toga MS 1 i MS 2 svojim predanim i neustrašivim radom pod neprijateljskom va-

Neustrašivi branioči našeg mora i obale s drvenim brodicama napadali su brze i dobro naoružane neprijateljske brodove

⁵³⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 15.

⁵⁴⁾ Zbornik, VIII, 2, str. 436; Izvještaj Štaba V POS-a od 5. VIII 1944.

⁵⁵⁾ K. Pribilović, nav. djelo, str. 38.

⁵⁶⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 15.

⁵⁷⁾ Isto.

⁵⁸⁾ Isto.

trom na mjestu iskrcavanja, izvršili svoj zadatak onako kako dolikuje borcima-mornarima Mornarice NOVJ. Komandant britanske mornarice na Visu službeno je u ime britanskih kopnenih i pomorskih vlasti izrazio tako isto svoje priznanje i zahvalnost za rad i držanje posada spomenutih 8 motornih splavi.

»Za ovaj rad pohvaljujemo borce-mornare i rukovodioce navedenih jedinica i ističemo ih za primjer.«⁵⁹⁾

VIII

Zbog sve većeg pritiska jedinica NOVJ sredinom rujna 1944. godine njemačke okupacione snage su prisiljene da napuste otoke Korčulu i Mljet. Gotovo istovremeno oba otoka su definitivno oslobođena. Mljet je oslobodio Mljetski NOP odred prisilivši jednu ojačanu četvu iz sastava njemačke 118. lovačke divizije da se povuče na Pelješac.

Dolaskom Treće prekomorske brigade 26. divizije NOVJ na otok Korčulu, koju su brodovi Mornarice NOVJ iskrcali u uvali Brna, dijelovi 250. puka njemačke 118. lovačke divizije koje su branili otok, bili su prisiljeni da se prebace na Pelješac, pa je time i otok Korčula definitivno oslobođen 13. rujna 1944. godine.⁶⁰⁾

Borbe za oslobođenje južne Dalmacije prenose se na Pelješac. Uz neprekidne borbe njemačke snage se polako povlače prema Stonu, važnom čvorištu puteva, kako bi sačuvale komunikaciju Dubrovnik — Split. Istovremeno borbe na moru vode se u mnogo širem pojasu, na cijelom području južne Dalmacije. Budući da je sve više oslobođenih plovnih puteva, luka i pristaništa, a prestajalo je i skoro oslobođenje cijele Jadranske obale, Glavni Štab NOV i POJ za Hrvatsku izdao je 17. rujna 1944. godine Opće uputstvo o posijedanju luka i pristaništa.⁶¹⁾ Bio je to prvi korak u pripremanju plovidbe za predstojeće mirnodopske uvjete. Međutim, do toga je bio još dalek put.

Izvještaj Štaba Lastovske flotile od 14. rujna 1944. godine opisuje stradanje PČ-75 koji je bio na zadatku uspostavljanja veze sa Konavljem, odnosno tamošnjim primorjem. Na povratku sa zadatka 12. rujna patrolni čamac je napalo šest savezničkih aviona tipa »Hurricane«. Brod je potonuo. Na sreću, posada od šest drugova i osam putnika koji su bili na brodu spašeni su. Povodom potapanja ovog čamca Štab mornarice NOVJ uputio je Vrhovnom Štabu NOV i POJ pismo u kojem se kaže: »Molimo da se povodom ovog slučaja, koji nije usamljen, poduzmu potrebni koraci kod Saveznika, kao i da se pravi naknada upropaštenog materijala. Napominjemo da sva kretanja naših plovnih jedinica uvijek dostavljamo predstavniku Britanske mornarice na otoku Visu.«⁶²⁾ Ovako reagiranje bilo je razumljivo, bez obzira je li se radilo o grešci ili nesporazumu. Gubitak jednog patrolnog čamca itekako se morao osjetiti, kad se zna

da ih je pri V POS-u bilo svega nekoliko. Iz Pregleda brojnog stanja i naoružanja Mornarice NOVJ od 15. VIII — 15. IX 1944. godine vidi se i stanje V POS-a, koji je tada imao:

devet oficira, 11 političkih rukovodilaca, 6 podoficira i 372 borca (od toga 29 žena), a od naoružanja:

191 pušku (sa 22.997 metaka), 152 šmajsera (29.503), 36 puškomitraljeza (42.278), 27 teških mitraljeza (39.440 metaka), 2 laka bacača (sa 532 mine), 8 teških bacača (1.149 mina), 33 pištolja (403 metka), 369 ručnih bombi, 3 topa (sa 600 granata), 13 protivavionskih mitraljeza (20.563 metka) i 800 kg trotila.

Pored toga Sektor je imao slijedeća sredstva za vezu:

šest radio-stanica, 2 telefonske centrale, 23 telefonska aparata, 19,7 km kablova, 8 optičkih aparata, 9 signalnih pištolja sa 135 metaka i jedan putnički automobil od 820 kg.⁶³⁾

U to vrijeme Sektor je imao slijedeće jedinice:

a) Lastovsku flotilu, koja se sastojala od jednog naoružanog broda NB-12 i šest patrolnih čamaca (PČ 48, PČ 51, PČ 62, PČ 63 i PČ 75). Plovne jedinice Sektora održavale su vezu sa svim dijelovima područja koje je pokrivao Sektor

b) I bataljon Mornaričke pješadije, koji se sastojao od tri čete s ukupno 143 borca

c) šest osmatračkih stanica (Sv. Đorđe i Kaštel na o. Lastovu, Sušac, Struga, Hum — kod Vele Luke na o. Korčuli i Planjak na o. Mljetu)

d) telefonsku i radio-vezu

e) lučku kapetaniju u Lastovu s lučkim zastupništvima u Pomi na Mljetu, Sv. Mihailo na Lastovu i u Veloj Luci na o. Korčuli

f) brodogradilište i mehaničku radionicu. Cjelokupno osoblje je bilo podijeljeno u četiri grupe: brodogradilišna sa 16 drugova, mehanička radiona sa 25, elektro-grupa sa 3 i zidarska sa 3 druga. Nakon oslobođenja Korčule sredinom rujna ova se sekcija s Lastova prebacila tamo.

g) ambulanta.⁶⁴⁾

Sredinom listopada 1944. godine brojno stanje V POS-a se osjetno povećalo. Evo podataka o socijalnom i nacionalnom sastavu pripadnika V POS-a:

⁵⁹⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 25; Naredba Štaba mornarice od 8. IX 1944... i pohvala posada mot. splavova za akciju na Pelješcu.

⁶⁰⁾ Isto, str. 70; Izvod iz operat. dnevnika V POS-a od 1—15. IX 1944.

⁶¹⁾ K. Pribilović, nav. djelo, str. 42.

⁶²⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 54; Izvještaj Štaba Lastovske flotile od 14. IX 1944. Štabu V POS-a o potapanju patrolnog čamca 75.

⁶³⁾ Isto, str. 56. Pregled brojnog stanja i naoružanja V POS-a od 15. VIII — 15. IX 1944.

⁶⁴⁾ Isto, str. 124—129; Izvještaj Štaba V POS-a od 30. IX 1944. o stanju sektora za period 15. VIII — 15. IX 1944.

— ukupno brojno stanje 528. Od toga 212 radnika, 21 seljak, 36 intelektualaca, 46 službenika, 27 vojnih lica i 116 zanatlija i trgovaca,

— Hrvata 474, Srba 2, Slovenaca 40, Crnogoraca 2, Makedonac 1, Musliman 1 i Talijana 8.⁶⁵⁾

Početak rujna 1944. godine formirana je Mornarička stanica na Mljetu sa zadatkom održavanja i širenja pomorskih veza prema jugu. U početku je bila postavljena u Pomi, a nakon oslobođenja Mljeta prešla je u Polače. Njoj su bila dodijeljena dva patrolna čamca Lastflotile, jedan mobilizirani brod i jedan vod mornaričke pješadije za osiguranje.⁶⁶⁾

Sredinom rujna 1944. godine Lastflotila iz sastava V POS-a svojim je brodovima održavala vezu za: Blato, Velu Luku, Smokvicu, Lumbardu, Žrnovo i Korčulu (na otoku Korčuli), za Pomu i Polače (na Mljetu), Dobru Luku, Dingač i Sapavicu (na poluotoku Pelješcu), zatim za Koločep, Dubrovačko primorje, Vis itd. Naravno, kako je već rečeno, Flotila POS-a je prebacivala jedinice NOVJ na borbene zadatke sa cjelokupnom opremom i komorom. Za te mnogobrojne pomorske zadatke Flotila V POS-a je imala samo jedan veći i dobro naoružani brod (od šest koliko ih je tada ukupno imala Mornarica NOVJ) i nekoliko patrolnih čamaca. Pored izgubljenog čamca PČ 75, tokom rujna 1944. izgubljen je i PČ 62. Njega su noću 27/28. rujna 1944. godine napala tri njemačka desantna čamca u Koločepskom kanalu prilikom održavanja veze za dubrovačko primorje. Čamac je nenadano upao u zasjedu njemačkih brodova, nasukao se na otočiću Kosmaču i bio zaplijenjen.⁶⁷⁾

Gubitak ovog patrolnog čamca na Dubrovačkom primorju pokazuje, uz konsolidaciju prilika na području V POS-a, i stalnu težnju širenja u pravcu područja VI POS-a. Ovdje treba napomenuti da od samog osnivanja pomorsko-obalskih sektora, zbog toga što nije bilo oslobođenih područja, u stvari VI POS (kao ni I POS — Tršćanski zaljev i Istra) koji je obuhvaćao područje južno od Cavtata pa sve do jugoslavensko-albanske granice na rijeci Bojani, nije djelovao. Zato je V POS imao zadatak da se sve više širi prema jugu kako bi se stvorili uvjeti za djelovanje VI POS-a.

Napredovanjem jedinica NOVJ i povlačenjem njemačkih snaga, ratno poprište na kopnu, a isto tako i na moru na području južne Dalmacije, pomicalo se prema jugu, odnosno prema Dubrovačkom primorju. Dana 7. listopada 1944. godine jedna desetina Druge čete I bataljona mornaričke pješadije V POS-a napala je iz zasjede na obali otoka Jakljan i potopila čamac s pet njemačkih vojnika i dva četnika.⁶⁸⁾

Sjevernije od područja fronte, odnosno oslobođenih krajeva (otoci Korčula, Lastovo

i Mljet i poluotok Pelješac) još je samo njemačka avijacija napadala partizanske transporte i brodove u lukama i uvalama. Mnogo je bilo takvih napada koji su završili bezuspješno za neprijatelja, jer su partizanski mali brodovi bili veoma spretni u izbjegavanju neprijateljskih napada i bilo kakvih iznenađenja. Od napada neprijateljske avijacije koji su za neprijatelja imali nekakav uspjeh spominjemo napad 28. listopada 1944. godine na jedan brod uz obalu otoka Mljeta kojim prilikom je mitraljiranjem jedan vojnik poginuo, a 13 ih je ranjeno, kao i slučaj 30. listopada iste godine kad je u Stonu mitraljiranjem iz njemačkog aviona oštećen m/jedrenjak »Sloboda«.⁶⁹⁾

Bilo je i nekoliko nezgoda transportnih i ratnih brodova mornarice NOVJ prouzrokovanih nehatom, havarijom ili sudarom. Tako je nehatom 5. rujna potonuo u luci Sv. Petar na Lastovu m/jedrenjak »Margita«. (On je ubrzo dignut sa dna mora na taj način što mu se u brodsko skladište uguralo 14 praznih bačava.)⁷⁰⁾

IX

Nakon oslobođenja Dubrovnika 18. listopada 1944. godine, luka Gruž postaje najveća trgovačko-tranzitna luka na području južne Dalmacije (što je ona uvijek i bila). U gustom lučkom prometu kad se moralo raditi veoma brzo i bez odgovarajućih priprema, s porušenom lučkom opremom i postrojenjima, bilo je neminovno da se dogode i povremene nezgode i havarije. Spomenut ćemo samo slučaj koji se dogodio 6. studenog 1944. godine. Tog dana je potonuo m/jedrenjak »Istok« zbog oštećenja koje mu je prouzrokovao jedan Talijanski brod pri isplavljenju iz luke. Nastradali brod istog je dana dignut sa dna.⁷¹⁾

I nakon oslobođenja obale južne Dalmacije, na moru tog područja znalo je doći do pomorskih okršaja. Jedan takav okršaj dogodio se 27. prosinca 1944. godine u luci Sv. Petar na Lastovu. U luci se nalazio patrolni čamac »PČ 24«, pored još nekoliko manjih brodova. Iznenada u luku su uplovila 3 njemačka jurišna čamca. »PČ 24« odmah je otvorio vatru na neprijateljske brodove. Jedan jurišni čamac pogođen je potonuo, a ostala dva su natjerana u bijeg. Budnošću posade patrolnog čamca ovaj pokušaj neprijatelja završio je bez posljedica za branioce, dok su Nijemci izgubili jedan jurišni čamac.⁷²⁾

⁶⁵⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 10.

⁶⁶⁾ Isto.

⁶⁷⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 155; Izvještaj Štaba mornarice od 5. X 1944. Vrhovnom Štabu NOV i POJ o organizacionom stanju u mornarici.

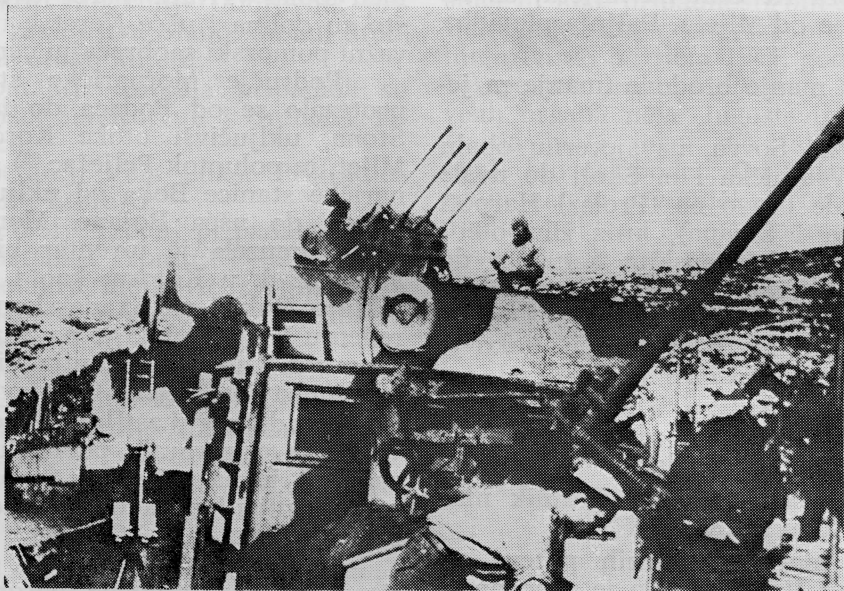
⁶⁸⁾ K. Pribilović, nav. djelo, str. 44.

⁶⁹⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 15.

⁷⁰⁾ Isto, prilog 18.

⁷¹⁾ Isto.

U operacijama koje su prethodile oslobođenju Dubrovnika i Dubrovačkog područja mornaričke jedinice V POS-a zajedno sa jedinicama 26. divizije sudjelovale su sredinom kolovoza 1944. godine u akciji na Slivno i Neum,⁷³ te u akcijama za oslobođenje Stona.⁷⁴ Za vrijeme tih operacija brodovima su preko Žuljane i Trstenika na Pelješcu evakuirani ranjenici na Korčulu i Vis. U prvoj polovici kolovoza Bataljon mornaričke pješadije V POS-a izveo je 4 akcije, dvije na Pelješcu, 1 na Šipanu i jednu na Jakljanu, napadajući neprijateljske garnizone.⁷⁵

NB »Crvena zvijezda«, jedan od najvećih naših ratnih brodova za NOB-e, u Gruškoj luci

Naređenjem štaba V POS-a od 23. listopada 1944. I bataljon mornaričke pješadije prebacio se u oslobođeni Dubrovnik.⁷⁶

Širenjem oslobođenog teritorija nastale su i znatne promjene u organizaciji lučke službe na južno-dalmatinskom području.

Do sredine listopada 1944. godine uspostavljene su kapetanije u Korčuli, Veloj Luci i Trpnju sa svim podređenim zastupstvima, te kapetanija za Metković (prije se nazivala kapetanija Ploče).

Do oslobođenja Metkovića ova je kapetanija imala sjedište u Dračama na Pelješcu. Isto tako kapetanija za Dubrovnik prije njegova oslobođenja imala je sjedište u Sobri na otoku Mljetu. Čim je oslobođen Ston u njemu je također uspostavljena lučka služba. Uslijed brzog širenja lučke službe i pomanjkanja stručnog osoblja, služba je u početku bila manjkava, ali je ipak udovoljavala najvažnijim zadacima koji su se pred nju postavljali. Sekcija za pomorski saobraćaj V POS-a tada je raspolagala s 8 m/jedrenjaka i 10 m/leuta koji su bili raspoređeni po lučkim kapetanijama.⁷⁷

Već ranije uspostavljena Mornarička stanica na Mljetu sada je imala zadatak kontrole

svih jedinica koje su se nalazile na tom otoku, pomažući Sektoru u izvršavanju svih zadataka, te pripremanju da Sektor s Lastova pređe u Korčulu, odakle bi lakše dirigirao vezama, nadzorom i drugim službama. Mornarička stanica na Mljetu povoljno je rješavala sve zadatke, naročito u održavanju veze s okupiranim teritorijem na Dubrovačkom području.

Isto tako prema novonastaloj situaciji nakon oslobođenja novih krajeva vršene su izmjenjene pozicija osmatračkih stanica, tako da su se one postavljale na najpogodnija mjesta.

Štab Sektora se, kako je već rečeno, nakon oslobođenja Korčule sredinom rujna preselio s Lastova u grad Korčulu, a odatle u Dubrovnik nakon njegova oslobođenja 18. listopada 1944. godine. Za Štabom u Dubrovnik se preselila flotila, intendantura i sanitet.

S Mljeta se Mornarička stanica prebacila na Korčulu 24. listopada 1944. godine, a odatle u Dubrovnik 4. veljače 1945. godine. Dana 30. listopada 1944. godine Štab V POS-a izdao je Uputstva za plovidbu slobodnim kanalima. To je bilo neophodno uputstvo u vrijeme kad su plovni putovi bili veoma opasni, u prvom

⁷³) Isto, prilog 16.

⁷³) Zbornik, VIII, 3, str. 217; Zapovijest Štaba V POS-a od 15. X 1944. prvom bataljonu mornaričke pješadije za pokret na o. Mljet.

⁷⁴) Isto, str. 220; Izvještaj oficira za vezu Štaba V POS-a od 17. X 1944. Štabu Sektora o sadejstvu mornaričke jedinice i jedinica 26. div. na području Stona.

⁷⁵) Isto, str. 228; operat. izvještaj Štaba V POS-a od 18. X 1944. Štabu mornarice o akcijama od 15. IX — 15. X 1944.

⁷⁶) Isto, str. 260; Naređenje Štaba V POS-a od 23. X 1944. Štabu I bat. mornaričke pješadije za prebacivanje bataljona u Dubrovnik.

⁷⁷) Isto.

redu zbog morskih mina. U navedenom uputstvu navode se rute za plovidbu, kako bi se izbjegla minska polja:

»Ruta I za velike brodove:

Plovidba slobodna Lastovskim kanalom, južno od Mljeta i Rta Gruj na Rt Gornji (na Koločepu), odavde kroz (Velika) Vrata (Hridi) Grebeni Koločep i kroz kanal Daksa od Gruža između barikada koje su dobro vidljive. Prolaz (Hridi) Grebeni — Zapad je isto tako slobodan. Prolaz uz Rt Gornji širok 350 m.

Ruta II, za manje brodove:

Iz Korčule za Rt Goli na Mljetu, uz Rt Goli i zatim južno od Mljeta. Daljnja plovidba ista kao pod I.

Ruta III, za manje brodove (manje m/je-drenjake i sl.):

Iz Korčule na Sovru, uz sjevernu obalu Mljeta do Rta Vratnička i o. Školj do uvale Turkovica, odavde pravo na (Prolaz) Harpota (između Jakljana i Šipana), kroz Harpote i zatim Stonskim i Koločepskim kanalom do ulaza u Gruž. Od uvale Turkovica mogu brodovi ploviti i između Sv. Andrije i Lopuda pravo na Rt Gornji na o. Koločepu, kako je naznačeno u rutama I i II.

Vožnja se vrši po danu, a pored toga treba obratiti pažnju na plutajuće mine jer su se počele češće otkačivati od sidara.

Za sada ni Mali ni Veliki Vratnik nisu slobodni za plovidbu (...).⁷⁸⁾

Za čišćenje morskih plovnih puteva od morskih mina pri V POS-u bilo je osnovano i Minersko odjeljenje.

U svrhu prikupljanja podataka o minskim poljima, a isto tako radi artiljerijskih postrojenja na obali od Cavtata do Oštrog Rta i u samoj Boki Kotorskoj, radi sakupljanja i osiguranja ratnog materijala, upućene su 1. studenog 1944. dvije čete Bataljona mornaričke pješadije južno od Dubrovnika i to jedna četa u Cavtat, a druga u Molunat. Kad je bio završen rad na tim sektorima jedinica je produžila u Boku i tamo obavila iste radove.⁷⁹⁾

Nakon oslobođenja Boke Kotorske i Crnogorskog primorja, naređenjem Štaba V POS-a, pov. broj 219, od 5. studenog 1944. godine formirana je slijedećeg dana Mornarička stanica Boka koja je podređena Štabu V POS-a u Dubrovniku. Ova stanica se formirala od dotadašnje čete, s tim što je Štab Sektora iz svog sastava tamo rasporedio komesara, pomoćnika komandanta i druge potrebne referente. Zadatak Mornaričke stanice Boka bio je: osiguranje kopnenih mornaričkih ustanova, osiguranje, popravak i oprema plovnih objekata, stavljanje u pogon mornaričkih postrojenja, pripremanje pristaništa, ispitivanje i otklanjanje minskih polja, osnivanje lučkih kapetanija, zaštita obale i slični poslovi. Štab Stanice u početku se nalazio u Herceg Novom, a kasnije je premješten u Tivat.⁸⁰⁾

Područje južno od Molunta (Boka Kotorska i Crnogorsko primorje) spadalo je u područje VI POS-a. Međutim, dijelom zbog racionalnijeg rasporeda rukovodećih kadrova, odustalo se za neko vrijeme od stvaranja VI POS-a, pa je naređenjem Štaba Mornarice NOVJ od 25. studenog 1944. godine ranija odluka o formiranju VI POS-a izmijenjena, tako da se do daljnjega teritorij VI POS-a priključio V POS-u. Zbog proširenja teritorija koji je spadao pod njegovu nadležnost, Štab V POS-a je uspostavio kao pomoćne organe Mornaričku stanicu Metković (Ploče) i Mornaričku stanicu Boka (Tivat).⁸¹⁾ To je bilo tim važnije što su dolina i ušće Neretve i Boka Kotorska važni pomorski saobraćajni centri.

Područje Mornaričke stanice Metković protezalo se od Podaca do isključivo Malog Stona, uključivši otoke Korčulu, Lastovo i Mljet, te poluotok Pelješac,⁸²⁾ a područje Mornaričke stanice Boka od uključivo otoka Molunata do ušća Bojane. Mornarička stanica Boka preuzela je inventar bivše Zetske plovidbe d. d. u Kotoru, kao i njene lučke objekte u Boki i na Skadarskom jezeru. Po naređenju V POS-a bila je na Skadarskom jezeru osnovana Lučka kapetanija Virpazar s lučkim zastupništvima Rijeka Crnojevića i Lipovika.⁸³⁾

Dotadašnja Lastflotila po svom nazivu više nije odgovarala području koje je pokrivala, pa je na prijedlog Štaba V POS-a njen naziv izmijenjen, tako da se od studenog 1944. nazivala I flotila V POS-a.⁸⁴⁾

Početkom studenog 1944. godine uspostavljene su prve redovne parobrodarske pruge uz našu obalu. Od njih tri (Split — Vis, Vis — Korčula i Split — Dubrovnik — Bari — Vis — Split) dvije su išle područjem južne Dalmacije, odnosno brodovi na tim prugama pristajali su u lukama Dubrovniku i Korčuli.

Parobrod »Kupari« obavljao je redovitu prugu tri puta sedmično na liniji Korčula — Dubrovnik sa pristajanjem u Trsteniku, Sovri i Šipanu. Ugljen za pogon parobroda dobio

⁷⁸⁾ Isto, str. 281; Uputstvo Štaba V POS-a od 30. X 1944. Mornaričkoj stanici Korčula za plovidbu slobodnim kanalima.

⁷⁹⁾ Isto, str. 282; Naređenje Štabu V POS-a od 31. X 1944. Štabu I bataljona mornaričke pješadije za raspored i dejstva čete.

⁸⁰⁾ Isto, str. 326; Obavještenje Mornaričke stanice Boka od 8. XI 1944. Štabu Prve hercegovačke brigade o organizaciji stanice i str. 336; Izvještaj Štaba Mornarice od 10. XI 1944.

⁸¹⁾ Isto, str. 380; Naređenje Štaba Mornarice od 25. XI 1944. Štabu V POS-a o formiranju Mornar. stanica Metković i Boka i prelaska Lučkog zastupstva Cavtat Lučkoj kapetaniji Dubrovnik.

⁸²⁾ Isto, str. 431; Naređenje Štaba V POS-a od 1. XII 1944. Mornarička stanica Boka za rad mornaričkih stanica.

⁸³⁾ Isto, str. 478; Izvještaj Štaba V POS-a od 22. XII 1944. Štabu Mornarice o organizaciji Sektora.

⁸⁴⁾ Isto, str. 339; Izvještaj Štaba V POS-a od 11. XI 1944. Štabu Mornarice NOVJ o organizaciji rada sektora.

se zapljenom na željezničkoj stanici u Gružu.⁸⁵⁾

Tada je Sektor raspolagao s ukupno 19 m/jedrenjaka i 32 m/čamca. Sve su to bili manji brodovi od 10—20 tona. Međutim, ubrzo se sastav flotile povećao brodovima zaplijenjenim od neprijatelja.

Užurbano su obnavljana i osposobljavana brodogradilišta u Splitu i Korčuli, tako da smo ubrzo bili potpuno neovisni od inozemstva u popravljaju drvenih brodova.⁸⁶⁾

Do potkraj studenog 1944. godine bile su uspostavljene i lučke kapetanije u Dubrovniku (Gružu), Korčuli, Veloj Luci, Trpnju i Metkoviću. Lučkoj kapetaniji Dubrovnik pripadala su lučka zastupstva Slano, Šipan, Ston, Cavtat i Sovra na otoku Mljetu;

Lučkoj kapetaniji Korčula pripadala su zastupstva: Račišće na Korčuli i Orebić i Trstenik na Pelješcu;

Lučkoj kapetaniji Vela Luka: Prigradica i Brna na Korčuli i Lastovo;

Lučkoj kapetaniji Trpanj pripadala su zastupstva sa središtem u Trpnju;⁸⁷⁾

Lučkoj kapetaniji Metković zastupstva u Pločama i Gradcu, te privremeno, zastupstvo u Dračama na Pelješcu.⁸⁸⁾

I flotila Petog pomorskog obalskog sektora na dan 22. prosinca 1944. godine sastojala se od jednog I »boota« (desantno jurišni čamac) i 8 patrolnih čamaca na kojima je ukupno bilo 108 članova posade. Oni su patro-

Za tu službu upotrebljeno je 6 jedinica. Cijela obala Sektora bila je podijeljena na 6 sekcija. Sve zadatke Flotila je izvršavala točno i na vrijeme s mnogo požrtvovanja.⁸⁹⁾ liralu uzduž obale koja je pripadala Sektoru.

X

Pored brodova Mornarice NOVJ koji su pripadali pomorsko obalskim sektorima za potrebe NOVJ i POJ u prevoženju jedinica, ratnog i drugog materijala, hrane, zbjega i ostalog sudjelovalo je mnogo brodova čiji su vlasnici ili luke pripadnosti bili s područja južne Dalmacije. Taj pomorski promet naročito se intenzivirao od ljeta 1944. godine, kad je otok Vis postao centar Mornarice NOVJ i svih najviših organa nove Jugoslavije i kad je južna Italija pa i južni dio talijanske Jadranske obale bio oslobođen. Od tada se na tom području nalaze savezničke trupe. To vrijeme se ujedno poklapa sa međunarodnim priznanjem nove Jugoslavije, nakon čega je uslijedila saveznička materijalna pomoć NOV i POJ i zbrinjavanje jugoslavenskog zbjega u južnoj Italiji i Ell Shattu.

Iz Pregleda transportnih brodova Mornarice NOVJ vidi se koji su brodovi s ovog područja saobraćali u službi NOP-a između Visa i luka na našoj obali, te između Visa i talijanske jadranske obale.⁹⁰⁾

a) Parobrodi i m/jedrenjaci koji su saobraćali između Visa i talijanske obale:

Ime broda	Luka pripadnosti	tip broda	brutto tonaža netto	
1. Ban Jelačić	Račišće	transp. brod	60	39
2. Dubac	Dubrovnik	parobrod	2.819	1.804
3. Frankopan	Račišće	transp. brod	32	18
4. Jastreb	Račišće	loger	140	85
5. Kupari	Dubrovnik	parobrod		
6. Marija	Dubrovnik	m/jedrenjak	214	160
7. Marija Jadran	Račišće	loger		
8. Polače		m/brod		
9. Radnik	Dubrovnik	tegljač		
10. Ston	Dubrovnik	parobrod	201	59
11. Velebit	Račišće	loger	43	34

⁸⁵⁾ Isto, str. 366; Izvještaj Štaba V POS-a od 22. XI 1944. o organizaciji Sektora.

⁸⁶⁾ Isto, str. 334; Izvještaj Štaba Mornarice od 10. XI 1944. Vrhovnom Štabu NOVJ o organizacijskom stanju u Mornarici i programu budućeg rada.

⁸⁷⁾ Isto, str. 366; Izvještaj Štaba V POS-a od 22. XI 1944. Štabu mornarice NOVJ o organizaciji sektora.

⁸⁸⁾ Isto.

⁸⁹⁾ Isto, str. 478; Izvještaj Štaba V POS-a od 22. XII 1944. Štabu NOVJ o organizaciji sektora.

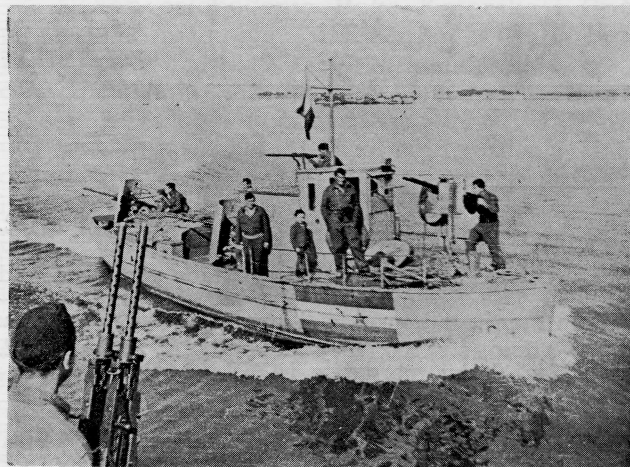
⁹⁰⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 13.

b) Motorni jedrenjaci i leuti koji su saobraćali između Visa i jugoslavenske obale

Ime broda	Luka pripadnosti	tip broda	brutto tonaža netto	
1. Anđeo	Dubrovnik	m/jedrenjak		
2. Bože pomozi	Račišće	m/jedrenjak	13	10
3. Davorin	V. Luka	m/jedrenjak	54	37
4. Dinka	V. Luka	m/jedrenjak	12	9
5. Donko	V. Luka	m/jedrenjak		
6. Dva brata	V. Luka	m/jedrenjak	13	7
7. Gospa od zdravlja	V. Luka	m/jedrenjak		
8. Gundulić	Dubrovnik	m/jedrenjak	34	22
9. Jadran	V. Luka	m/jedrenjak		
10. Maksim Gorki	Račišće	m/jedrenjak	44	22
11. Marija	Račišće	m/jedrenjak	13	9
12. Mir Vami	Račišće	m/jedrenjak	25	16
13. Nada	Račišće	m/jedrenjak	16	8
14. Putnik	V. Luka	m/jedrenjak	15	9
15. Slavni Josip	Račišće	m/jedrenjak	35	25
16. Sloboda	V. Luka	m/jedrenjak	14	10
17. Sretna Sloboda	Račišće	m/jedrenjak		
18. Srećko	V. Luka	m/jedrenjak	69	30
19. Sv. Ante	Račišće	m/jedrenjak	19	10
20. Sv. Ante	Slano	m/jedrenjak		
21. Sv. Križ	Lumbarda	m/jedrenjak		
22. Sv. Marko	Kneža	m/jedrenjak	12	7
23. Sv. Nikola	Lumbarda	m/jedrenjak	15	10
24. Sv. Trojica	Račišće	m/jedrenjak	37	19
25. Uskok	Račišće	m/jedrenjak	11	8
26. Vela Luka	V. Luka	m/jedrenjak		

Pored navedenih brodova još je mnogo malih barki, brodice i kajica iz privatnog vlasništva ribara i drugih građana služilo partizanima i jedinicama NOVJ u obavljanju raznih poslova i zadataka kao što su prebacivanje terenskih radnika, pošte, kurira, oružja, municije, hrane, pa sve do prebacivanja manjih partizanskih jedinica i redovitog održavanja veza. Takvi manji brodovi često su se između dviju akcija ili u slučaju opasnosti potapali na dno mora na nepristupačnim mjestima uz obalu ili su se izvlačili iz mora i

skrivali u obližnjoj šumi. Nakon prestanka opasnosti ili za novu akciju barka se opet dizala s dna ili spuštala u more i išla na izvršenje novog zadatka. Obavljanje takvih zadataka i na takav način, u većini slučajeva ne bi bilo moguće bez pomoći naroda, odnosno ljudi koji su živjeli uz more. Ovome treba dodati pomoć u stručnom radu i materijalu brodograđevne, strojarske i elektrotehničke struke i raznih drugih zanata neophodnih za održavanje, popravak i pravilno funkcioniranje svih vrsta plovniha objekata.

Partizanski patrolni čamac u svakodnevnoj patroli

Što se NOP više razvijao i jačao, udio naroda u njemu bio je sve masovniji. Veliki kvalitativni skok u razvoju NOP-a na području južne Dalmacije značilo je oslobođenje većine područja južne Dalmacije nakon kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine. Nakon privremene krize NOP-a početkom 1944. godine kad je novi — njemački okupator zaveo teror i nasilje, od proljeća 1944. godine razvoj NOP-a ide neprekidno uzlaznom linijom, da bi doživio kulminaciju od sredine rujna, kad su jedinice 26. divizije i mornarice NOVJ oslobodile otoke i poluotok Pelješac, te u listopadu iste godine, kad su jedinice 29. divizije i II dalmatinske brigade oslobodile dubrovačko područje. Tada je u jedinice NOVJ stupilo dosta novih boraca s dubrovačkog područja. Brojčano se ojačao V POS, a posebno neke

njegove jedinice i službe. Naročito je ojačala sekcija Mornaričke pješadije. Ona je u ožujku 1945. imala tri bataljona kako bi mogla kontrolirati čitavo prošireno područje sektora, osiguravati mornaričke vojne objekte i položaje obalske artiljerije. Mornarička pješadija V POS-a bila je raspoređena na slijedeći način: Prvi bataljon se nalazio u Grudi, Lovornu i Crnjegovini, Drugi bataljon u Baru i Ulcinju, a Treći u Gružu, Tivtu, Kumboru i Lepetanima.⁹¹⁾ Tada su sve tri mornaričke stanice — Korčula, Dubrovnik i Boka imale po jednu flotilu patrolnih čamaca koji su patrolirali morem i surađivale s jedinicama Mornaričke pješadije u svim akcijama kao i u kontroli obale i otočja.

Odmah je organiziran rad na popravku i osposobljavanju operativne obale u lukama, čišćenju i održavanju luka i lučkih postrojenja. U dubrovačkoj luci u Gružu bilo je nanošeno 1225 m operativne obale, ali je obala u mnogim primorskim mjestima i lukama bila također znatno oštećena i neupotrebljiva za pomorski saobraćaj.⁹²⁾

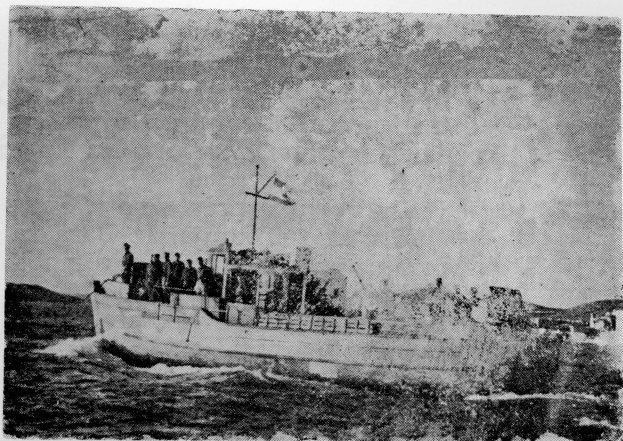
XI

Kako je na proljeće 1945. godine već bio oslobođen veći dio naše jadranske obale, a očekivalo se skoro oslobođenje i preostalog dijela na sjevernom Jadranu, u skladu s reorganizacijom NOV i POJ u Jugoslavensku armiju, došlo je do reorganizacije Mornarice NOVJ. Odlukom Povjereništva narodne obrane Demokratske Federativne Jugoslavije od 1. ožujka 1945. godine, Mornarica NOVJ preimenovala je u Jugoslavensku mornaricu. U skladu s tom odlukom Štab Jugoslavenske mornarice je 16. ožujka naredio da se ukinu pomorski obalski sektori (POS-ovi) i formiraju Pomorske komande sjevernog, srednjeg i južnog Jadrana.⁹³⁾

Time je ukinut i Peti pomorski obalski sektor, a njegov Štab je pretvoren u Pomorsku komandu južnog Jadrana JRM sa sjedištem u Tivtu. Bivše mornaričke stanice Korčula, Dubrovnik i Boka pretvorene su u Pomorske obalske komande: — Pomorska obalska komanda Korčula, Pomorska obalska komanda Dubrovnik i Pomorska obalska komanda Boka.⁹⁴⁾

Sredinom travnja 1945. godine Pomorska komanda južnog Jadrana imala je ukupno 3.289 ljudi u svom sastavu, 45 topova, 3 haubice, 18 minobacača, 58 mitraljeza, 79 puškomitraljeza, 41. P. A. mitraljez, 248 šmajsera, 1.482 puške, 20 kamiona, 13 motocikla i 92 plovna objekta. Od toga 4 ratna broda i remorkera, 2 naoružana broda (NB), 12 patrolnih čamaca (PČ), 4 parobroda, 65 jedrenjaka i 5 pomoćnih brodova.

Pored toga Komanda je imala sredstva i materijal za vezu: 15 radio-stanica, 26 telefonskih centrala, 174 telefonska aparata i 100 km telefonskog kabela.⁹⁵⁾

PČ — 21 »MIRAN« u vožnji

Takav potencijal ljudstva, s velikim borbenim iskustvom u borbi na moru, velikom hrabrošću i voljom, iako je raspolagao skromnim plovnim objektima i opremom, mogao je u veoma teškim uvjetima za plovidbu još uvijek otežanu morskim minama, neprijateljskim brodovima i avionima, izvršiti veoma teške i odgovorne zadatke u sklopu završnih operacija Jugoslavenske armije za oslobođenje naše zemlje.

To se vidi iz Operacijskog dnevnika Komande Jugoslavenske mornarice o operacijama u travnju 1945. godine:

1. IV Iz Bara za Dubrovnik upućeno 7 brodova s oko 1.800 boraca
3. IV Na Lastovo pao tromotorni ustaški avion. Pilot poginuo kod spuštanja — Iz Dubrovnika prebačeno za Split 750 boraca
- (...) Iz Dubrovnika prebačeno u Split s 3 m/jedrenjaka 2.000 novomobiliziranih⁹⁶⁾
5. IV Prebačeno morem: Iz Dubrovnika za Bar 400 boraca
Iz Bara u Dubrovnik 716 novomobiliziranih. Iz Dubrovnika u Split 457 novomobiliziranih
6. IV Iz Dubrovnika prebačeno u Trogir 700 novomobiliziranih
10. IV Remorker »Ustrajni« preuzet od Saveznika stigao u Dubrovnik
- (...) Iz Baria prebačeno u Dubrovnik 130 invalida

⁹¹⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 503; Izvještaj Štaba JRM od 10. IV 1945.

⁹²⁾ Isto.

⁹³⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 518; Naređenje Štaba JRM od 16. III 1945. podređenim jedinicama za formiranje Pomorskih komandi Sjevernog, Srednjeg i Južnog Jadrana.

⁹⁴⁾ J. Vasiljević, nav. djelo, prilog 9.

⁹⁵⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 536; Pregled brojnog stanja i naoružanja JRM na dan 15. IV 1945.

⁹⁶⁾ Jedinice Pomorske komande Južnog Jadrana prebacivale su ljudstvo za IV armiju.

16. IV (...) 4 m/jedrenjaka prebacili iz Bara u Dubrovnik 1.000 novomobiliziranih za IV armiju
17. IV Obustavljene sve pruge u Južnom i Srednjem Jadranu radi prebacivanja vojske
18. IV (...) Iz Dubrovnika prevezeno u Split 1.800 boraca i 260 konja. Iz Bara za Dubrovnik prevezeno 1.000 novomobiliziranih
20. IV (...) Iz Bara u Dubrovnik prebačeno 630 novomobiliziranih
23. IV (...) Vrše se prebacivanja novomobiliziranih iz Bara u Dubrovnik i Trogir za Rab i Crikvenicu
24. IV (...) Iz Bara za Dubrovnik prebačeno 550 novomobiliziranih
Iz Dubrovnika prebačeno 870 novomobiliziranih
25. IV Iz Drača prebačeno u Dubrovnik 1.000 novomobiliziranih

- Iz Bara u Dubrovnik 600. Iz Dubrovnika za Split 400 novomobiliziranih
28. IV (...) Iz Dubrovnika u sjeverni Jadran prebačeno 345 novomobiliziranih
29. IV (...) Iz Dubrovnika za sjeverni Jadran prebačeno 350 novomobiliziranih.
Djelomično uspostavljanje redovitih parobrodarskih pruga.«⁹⁷⁾

Konačnim oslobođenjem južnodalmatinskog područja u listopadu 1944, a naročito nakon pobjede narodnooslobodilačke borbe i revolucije na proljeće 1945. godine, poprište iz dana oslobodilačkog rata, u slobodnoj domovini postaje more mira i suradnje, čemu su oduvijek težili stanovnici njegovih obala i zato se borili.

⁹⁷⁾ Zbornik, VIII, 3, str. 566; Izvod iz Operat. dnevnika Komande JRM o operacijama u travnju 1945. godine.

PODUZEĆE LUKE DUBROVNIK

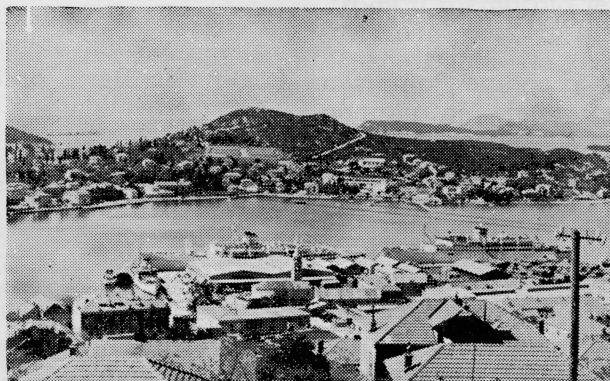
GRUSKA OBALA 87
Telefon: 23-350; Telex 27567 YU LUKADU
Brzjav: PODUZEĆE LUKE DUBROVNIK

OBAVLJA:

Utovar i istovar brodova za robu namijenjenu uvozu, izvozu, tranzitu i razvozu — Špediciju robe u razvozu — Održava i izgrađuje obale. Pruža kompletan servis jahtama.

RASPOLAŽE:

Vlastitim zatvorenim i otvorenim skladištima dizalicama, traktorima, autoliftovima, kamionima i drugom lučkom mehanizacijom.

Panorama Gruške luke